

Ruoka - apua tarvitaan yhä enemmän ruoan hinnan noustessa. >SIVULTA 26

www.kaks.fi

polemiikki

3/2022

tuoreen kuntatiedon erikoislehti

VIATTOMUUDEN LOPPU

Sota Euroopassa avaa silmiä ja ravistelee
- miljardimenetyksistä osansa saavat myös kunnat.

YHTEINEN POLKU TUOTTAVAAN METSÄÄN

METSÄN HOITAMISESSA ON ISO VASTUU.

SILLE MATKALLE KANNATTAA OTTAA KAVERIKSI KUMPPANI,

JOKA TIETÄÄ UUSIMMAT NIKSIT JA PARHAAT PERINTEET.

VALITSE VIISAASTI, KENEN KANSSA METSÄÄN MENET.

TILAAMETSA.FI

PUUN HINTAKEHITYS

UUDET VAIKUTTEET

SÄÄNTÖVUOKKA

MONIMUOTOISUUS

9 numeroa vain

39⁹⁰

(norm. 67 €)

Metsälehti
METSALEHTI.FI

Risto Myrskylä / Vastavalo

päätoimittajalta

antti.mykkanen@kaks.fi

Suomalaisen kuntajohtamisen arvosana on 7 1/2

Tyydyttävän ja hyvän välillä eli 7 1/2. Se on suomalaisten kuntapäättäjien antama arvosana kaupunkiensä ja kuntiensä johtamisen nykytilasta. Siis oma arvio omasta työstä. Arvosanassa on ollut pientä nousua jo yli kymmenen vuotta.

Suomen sisällä on alueellisia eroja niin johtamisessa kuin siihen miellettyissä tärkeissä asioissa. Aiemmin pitkään Pohjanmaan päättäjät olivat tyytyväisimpiä ja kymenlaaksolaiset tyytymättömiä omaan johtamiseensa. Nyt osat ovat lähes vaihtuneet.

Kuntajohtajat esittelijöinä ovat ymmärrettävästi myönteisempiä johtamiseen kuin luottamushenkilöt. Puolueista puolestaan keskustan päättäjät ovat tyytyväisimpiä, perussuomalaisten kriittisimpiä. Tulos ei ole yllättävä.

Entä tuleva?

Tärkein johtamisen lähtökohta on päättäjien mielestä toimintaympäristön ja sen muutoksen hallinta. Päättäjät arvioivat kuntatalouden kiristyvän, kuten usein aiemminkin. Työnantajamaaineesta ja henkilöstön saatavuudesta kannetaan myös huolta.

Läpi kuluvan vuosituhatosen kuntapäättäjien mielestä yksi asia on ollut hyvällä tolalla koko ajan. Se on oman kunnan selkeästi määritelty visio ja strategia. Toki ne on itse tehty ja päätetty.

Päättäjillä on myös vahva näkemys, että päätösten pohjana on tieto tosiasioista. Tässä on jo hyvää perustaa.

Kahteen asiaan päättäjät ovat olleet jo vuosia tyytymättömiä. Viestintä ei ole tehokasta ja yhteistyö patkii niin naapureihin kuin valtion alue- ja paikallisedustajiin. Kansanvallassa tärkeintä on, että ennen päätöksiä käydään avoin ja riittävä laaja keskustelu. Sen jälkeen päätöksistä viestitään selkeästi. Eri mieltä olevat ovat yleensä tyytymättömiä riippumatta tavasta viestiä. Yhteistyöhön puolestaan liittyvät kompromissit. Ilman niitä jonkun koetaan sanelevan. Silloin yleensä päätetään. Tulevan kuntajohtamisen keskiössä ovat ennen muuta seuraavat asiat: Työnjako poliittisen ohjauksen ja virkamiesjohdon välillä, yhteinen strategia kunnan eri toimielinten välillä, kunnan henkilöstöpolitiikka, kunnan palvelustrategia ja poliittisen ohjauksen vakaus.

Entä millaisia tulevaisuuden kuntajohtajia toivotaan? Paikkaa hakiessa ei pidä kehua halulla vaikuttaa. Älykkääksi ja luovaksikaan ei kannata itseään mainostaa, eikä korostaa aiempaa johtajakokemusta. Sen sijaan vuorovaikutustaidot ja tunteäly, kyky ratkaista ongelmia analyttisesti ja luoda kannustava ilmapiiri tuo todennäköisimmin paikan kuntajohtajana.

Antti Mykkänen
päätoimittaja

KANNEN KUVA LEHTIKUVA

polemiikki

3/2022

AJASSA

teksti | KAKS/Polemiikki

26

Hanna-Mari Pusa

Pääkirjoitus 3

AJASSA

KAKSin kuntajohtamistutkimus 5

TIETOKAKS

KAKSin tutkimuspäällikkönä aloittaa 1.9. Sami Borg. Uuden Polemia-kirjan esittely. Gallupit. 8

JULMA HERÄTYS

Vieraileva kirjoittaja Veli-Antti Savolainen analysoi isoa kuvaa Suomen kriisietietoisuuden ja varautumisen taustalla. 14

TIEDOLLA LAATUA SOSIAALITYÖHÖN

THL:n tutkimuspäällikkö Minna Kivipelto selvittää tutkimuksessaan kuntien välisiä eroja toimeentulotuen käytössä. 22

NÄLKÄISEN VIIMEINEN OLJENKORSI

Jyväskylässä Ruoka-apu Lyydia jakaa hävikkiruoasta koottuja ruokakasseja vähävaraisille. Huoli avuntarpeen lisääntymisestä on suuri. 26

KOLUMNI

Jenni Kokander 31

HILJAINEN ON KYLÄTIE - VAI OINKO?

Itä-Suomen yliopiston maaseutututkija Mari Kattilakoski tietää, etteivät kylät ole tyhjenemässä. Aktiivista toimintaa on paljon. 32

KÄYTÖSTÄ POISTETUT RAKENNUKSET

Löytyykö vanhoille sote-kiinteistöille käyttöä? 37

JUTTUSARJA TOHTORI TÖISSÄ

Johanna Lammintakanen Itä-Suomen yliopistosta. 40

TÄTÄ TUTKIN

Jenni Sipilän perehtyy väitöstutkimuksessaan kriittisen tärkeyteen, vähän tutkittuun aiheeseen, viranhaltijoiden valmistelutyöhön. 46

NUMEROT AUKI

47

LANGOILTA NAPATTUA

48

40

Merja Ojala

46

Merja Ojala

TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSEN HALLINTA

on kuntajohdon ykkösasia

Kuntajohtajien ja päättäjien mielestä kuntien johtaminen on tyydyttävällä tasolla.

7½. Se on kuntajohtamisen tuore kokonaisarvosana valtuutettujen ja kuntajohtajien itsensä arvioimana. Kuntajohtajien antama arvosana johtamisesta on 8½ ja valtuutettujen vastaavasti 7½.

Arvosana on kohentunut koko 2000-luvun aikana plussan verran (7+ > 7½).

KAKSin tuoreessa, vuoden 2022 kuntajohtamistutkimuksessa on koottu yhteen kuntopäättäjien (valtuutetut ja kuntajohtajat) itsearviointeja kuntajohtamisen kokonaistyytyväisyydestä.

Aiemmat tutkimukset ovat vuosilta 2009, 2013 ja 2018. Kokonaistyytyväisyyttä on arvioitu koulunumeroin asteikolla 4–10.

Yleisarvosana johtamisesta on noussut hieman jokaisena neljänä tarkasteluvuonna. Suunta on siis kaiken aikaa ollut kohti parempaa.

Maakunnittain tarkastellen suurinta nousu vuodesta 2009 vuoteen 2022 on on ollut Kymenlaaksossa (7+ > 8-), Pohjois-Karjalassa (7+ > 8) ja Uudellamaalla (7 > 8-).

Suurinta pudotus on ollut Etelä-Karjalassa (7½ > 7).

Kaikkien maakuntien kokonaiskeskiarvot ovat mahtuneet kuitenkin

kin yhden numeron sisälle, yleensä välillä 7–8.

Tuoreen tutkimuksen parhaat kokonaisarvosanat kuntajohtamisesta saavat Kainuu (8), Pohjois-Karjala (8) ja Pohjois-Pohjanmaa (8).

Kainuu on ainoa maakunta, joka on ollut päättäjien oma-arvioinneissa neljän kärjessä vuosina 2009, 2013 ja 2022.

Pohjanmaa oli ykkösenä vuosina 2009 ja 2013, mutta 2022 se on sijalla 16, tosin vain puolen numeron pudotuksella.

Kun tarkastellaan vastaajien puoluekantoja, kokonaisarvosanat vaihtelevat perussuomalaisen 7+ ja keskustan 8 välillä.

Läpi 2000-luvun päättäjien vahvimmin allekirjoittama väittämä on ollut: ”Kunnallamme on selkeästi määritelty visio ja strategia”.

Seuraavina tulevat kunnan selviytyminen kiristyneestä kuntataloudesta, sekä tosiasiatieto päätöksenteon tukena.

Kriittisimmin kunnissa on suhtauduttu väitteeseen ”Kuntamme viestintä on tehokasta ja tavoittaa halutut kohderyhmät”.

Tyytymättömiä ollaan myös yhteistyöhön naapurikuntien ja läheisen valtionhallinnon kanssa.

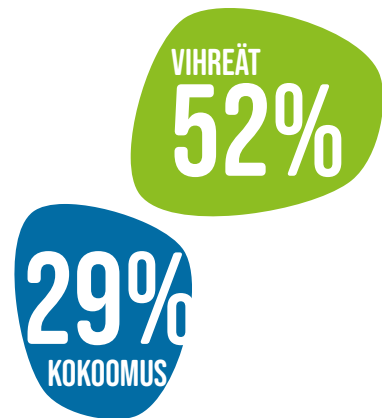
jatkuu >

Polemiikki on Kunnallisan kehittämissäätiön tytäryhtiön Pole-Kuntatieto Oy:n neljä kertaa vuodessa ilmestyvä lehti. Polemiikin levikki on 14 500.

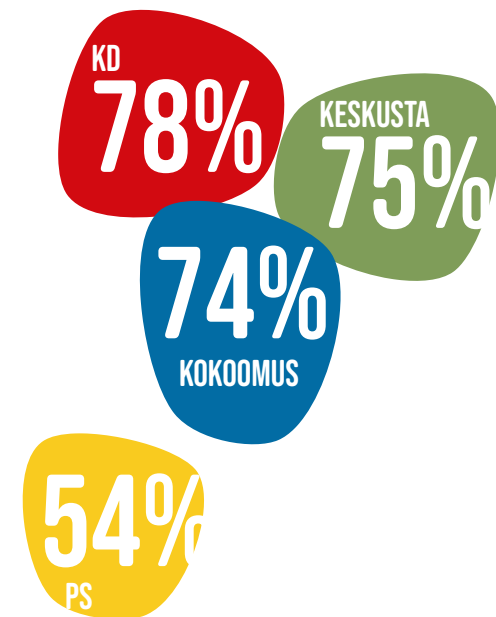
Julkaisija Pole-Kuntatieto oy c/o Kunnallisan kehittämissäätiö, Fredrikinkatu 61, 00100 Helsinki, kaks@kaks.fi
Päätoimittaja: Antti Mykkänen Toimitusneuvosto: Antti Mykkänen, Veli Pelkonen, Eeva-Liisa Hynynen ja Minna Ruusinen.
Toimitus ja ulkoasu: Minna Ruusinen/Miks' ei! Oy, Huvilakatu 17, sisäpiha, 00150 Helsinki, miksei@y@gmail.com
Ilmoitusten myynti: T:mi Kari Salko Kari Salko p. 0400-604 133 kari@kari.salko.com
ISSN 1455-6022 (painettu) ISSN 2489-883X (verkkajulkaisu)
Osoitteenmuutokset: kaks@kaks.fi Paino: Lehtisepät Oy. Aikakausmedia ry:n jäsen.

ASUKKAIDEN PALVELUTARPEET

TOIMINTAYMPÄRISTÖN HALLINTA

Tyytymättömyys on käynyt ilmi kaikista 2000-luvun tutkimuksista.

Tuoreen tutkimuksen mukaan jatkossa johtamisen kehittämissä ovat selkeä työnjako poliittisen ohjauksen ja virkamiesjohdon välillä, yhteinen strategia kunnan eri toimielinten välillä, kunnan henkilöstöpolitiikka, kunnan palvelustrategia ja poliittisen ohjauksen vakaus.

Johtamisen lähtökohdista tärkeimmäksi nousee toimintaympäristön ja sen muutoksen hallinta. Peräti 70 prosenttia vastanneista nosti tämän kolmen tärkeimmän asian joukkoon.

Seuraavina tulevat kuntatalouden kiristyminen – sen hallinta, asukkaiden palvelutarpeet, työnantajamaine ja henkilöstön saatavuus sekä strategian selkiyttäminen ja viestintä.

Kuntajohtajat priorisoivat selvästi valtuutettuja enemmän toimintaympäristön ja sen muutosten hallinnan merkitystä kuntien johtamisen kehittämisen lähtökohdista. Valtuutetut sen sijaan korostavat hieman kuntajohtajia enemmän asukkaiden palvelutarpeiden tärkeyttä.

Puolueiden välillä on havaittavia eroja (yli 20 %-yksikköä) johtamisen lähtökohdista: Esimerkiksi kuntatalouden ki-

ristyminen nousee vahvasti esille kokoomuksen (55 %), mutta ei kristillisdemokraattien (22 %), vihreiden (25 %) eikä vasemmistoliiton (25 %) kuntapäätäjillä.

Asukkaiden palvelutarpeet sen sijaan nousevat esille vihreiden (52 %), mutta ei niinkään kokoomuksen (29 %) päätäjillä.

Toimintaympäristön hallinta nousee korkealle sijalle kristillisdemokraattien (78 %), keskustan (75 %) ja kokoomuksen (74 %) päätäjillä, mutta vähemmän perussuomalaisilla (54 %). Siltikin toimintaympäristön ja sen muutoksen hallinta on kaikkien puolueiden päätäjien ykkösasia tulevaisuuden johtamista arvioitaessa.

Myös kuntajohtajuus muuttuu.

Kolme tärkeintä tulevaisuuden johtajan ominaisuutta ovat: Vuorovaikutustaidot ja tunteäly (49 %), analyttisyys ja ongelmaratkaisutaidot (47 %) sekä kyky luoda kannustava ilmapiiri (44 %).

Vähiten painoarvoa annetaan halulle vaikuttaa (3 %), luovuudelle (5 %) ja älykkyydelle (5 %), eikä suurta merkitystä ole myöskään aiemmalla johtamiskokemuksella (8 %).

HALU VAIKUTTAA

3%

LUOVUUS

5%

ÄLYKKYYS

5%

Valtuutettujen suhtautuminen kuntajohtamisen onnistumiseen on kuntajohtajia kriittisempää tutkimuksessa kysyttyjen kaikkien asioiden kohdalla.

Kuntajohtajien suurin kritiikki kohdistuu ennen muuta poliittisen ohjauksen vakautteen ja yhteistyön tuloksellisuuteen valtion alue- ja paikallishallinnon kanssa.

Kiinnostavaa on, että kunnan koolla ei vaikuta olevan suurta merkitystä luottamus- ja virkamiesten arvioissa kuntajohtamisen eri osa-alueita.

Varsin pitkälle samat asiat painottuvat kuntien ja kaupunkien johtamisen kehittämisessä riippumatta kunnan koosta. Työttömyys ja syrjäytyminen ja omistajaohjauksen keinot nousevat kuitenkin muita enemmän ja kuntamaineen vahvistaminen muita vähemmän esille yli 30 000 asukkaan kunnissa.

Kuntajohtajat korostavat valtuutettuihin verrattuna epävarmuuden sietokykyä, kun taas valtuutetut korostavat oikeudenmukaisuutta ja tasapainoisuutta.

➔ Tutkimusraportti on luettavissa /ladattavissa osoitteessa kaks.fi

Tutkimuksen tiedonkeruu toteutettiin internet-kyselynä huhti-toukokuun 2022 aikana. Kysely lähetettiin KAKS:n sähköpostiosoitteiden perusteella vähän yli 8 000 valtuutetulle sekä kuntajohtajille. Vastauksia saatiin yhteensä 1 466. Vastajista 1 355 oli valtuutettuja ja 111 kuntajohtajia. KAKSille tutkimuksen suoritti MPS-tutkimus.

Kenen palvelu on tehnyt lähtemättömän vaikutuksen? Kuka on arjen sankari ja arjen turvaaja? Ehdota Arjen turvaaja -palkittavia.

EHDOTA palkittavaksi henkilöä, joka on ansiokkaasti ja antaumuksella tehnyt töitä kuntien vastuulla olevissa palveluissa. Henkilö voi työskennellä kunnassa, kolmannella sektorilla, järjestöissä tai yksittäisenä toimijana.

Työpaikka voi olla esim. terveyskeskus, sairaala, vanhainkoti, palvelutalo, koulu, päiväkot, kirjasto, palo- ja pelastustoimi, hallinto, kotipalvelu, vapaa-ajan palvelu, kaavoitus, ympäristön hoito, teiden ja katujen ylläpito, energiahuolto tai joku muu kuntien tehtäväksi annettu palvelu.

KAKS - Kunnallisanalan kehittämissäätiö valitsee ehdottamistanne henkilöistä kolme palkittavaa. Jokainen heistä saa 2500 euron arvoisen stipendin sekä kuvanveistäjä **Matti Peltokankaan** suunnitteleman *Arjen turvaaja* -veistoksen. Palkinnot luovutetaan voittajille KAKS:n seminaarissa Helsingissä 15.2.2023.

ARJEN TURVAAJA -PALKINNON MYÖNTÄMISEN PERUSTEET OVAT SEURAAVAT:

- Vähintään kymmenen vuoden työkokemus alalla.
- Poikkeuksellinen sitoutuminen ja omistautuminen työlle.
- Jokeriperuste, joka on joku muu erityisen painava syy, jonka taustat kuvataan ja perustellaan ehdotuksessa.

Tee ehdotuksesi 5.10.2022 mennessä joko sähköpostitse toimisto@kaks.fi tai postitse osoitteella: Kunnallisanalan kehittämissäätiö, Fredrikinkatu 61 A, 00100 Helsinki.

SAMI BORG ALOITTAU TYÖNSÄ KAKSIN TUTKIMUSPÄÄLLIKKÖNÄ

Politiikan tutkimuksen ja erityisesti vaalitutkimuksen moniottelija, YTT ja dosentti Sami Borg aloittaa Kunnallisalan kehittämissäätiön KAKS:n tutkimuspäällikkönä syyskuun alussa. Säätiön hallitus valitsi hänet tehtävään kesäkuussa 2022.

Dosentti **Sami Borg** seuraa tehtävässä **Veli Pelkosta**, joka jäi eläkkeelle heinäkuun alussa toimittuaan tutkimusasiamiehenä yli 30 vuoden ajan.

- Kiinnostava tehtävä kiinnosti ja valituksi tuleminen tuntuu tietenkin hyvältä, Sami Borg kommentoi uutista nimityksestään välittömästi KAKS:n hallituksen päätöksen jälkeen.

Sami Borg on tehnyt pitkän uran Tampereen yliopistossa politiikan tutkimuksen ja opetuksen sekä tutkimusdatan avaamisen parissa useissa eri tehtävissä.

- Pisimpään, vuosina 1999-2016, olen toiminut Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston johtajana. Työ oli luonteeltaan tutkimuksen tukitoimintaa. Tietoaarkisto arkistoi ja välittää tutkimusaineistoja tutkijoille sekä opetuskäyttöön, Borg tiivistää.

KAKS:n tutkimuspäällikön työssä Sami Borg näkee paljon samansuuntaista: mahdollisuuden edistää monin tavoin tutkijoiden edellytyksiä tutkia.

- Tässä vaiheessa en linjaa vielä mitään. Odotan, että pääsen aloittamaan työni ja keskustelemaan säätiön johdon kanssa perusteellisemmin tutkimukseen liittyvistä kysymyksistä.

Kunnallisalan kehittämissäätiötä Sami Borg luonnehtii kokoluokkaansa suuremmaksi toimijaksi, joka vaikuttaa kuntatutkimuksen tukemisen lisäksi yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä.

- Olen tehnyt vuosien aikana yhteistyötä KAKS:n kanssa ja arvostan sitä, että säätiö viestii toiminnastaan näkyvästi ja haluaa herättää yhteiskunnallista keskustelua.

Sami Borg muistuttaa, että kunnallisala elää ennätysuurtamutosta. Sote-palveluiden siirto hyvinvointialueille muuttaa kuntien ja kuntatalouden asemaa. Ilmastonmuutos ja muut globaalit isot ilmiöt haastavat alueet ja kunnat.

Yksi suurista kysymyksistä on demokratian tulevaisuus. Maailman nykymenoa arvioitaessa demokratian toteutuminen ei sekään ole itsensänselvää.

- Kunnallisalan tutkimuksella ja tiedolla on jatkossa kysyntää, Borg vakuuttaa.

Sami Borg tunnetaan ennen kaikkea vaaleihin liittyvistä tutkimuksistaan - ja Ylen pitkäaikaisena vaaliasiantuntijana. Ensimmäisen kerran Borg toimi Ylen vaalistudiossa asiantuntijana vuoden 1994 presidentinvaaleissa. Sen jälkeen hän on toiminut Ylen asiantuntijana lähes kaikissa vaaleissa.

Vuonna 1996 Borg väitteli politiikan tutkimuksen alalta aiheenaan Velvollisuus vaikuttaa. Väitöstutkimus käsitteli suomalaisten äänestysosallistumisen perusteluja ja eduskunta-vaalien äänestysprosentin laskua.

Valtio-opin dosentti Borg on ollut vuodesta 1998 alkaen.

Vuosien aikana Sami Borgille on kertynyt huomattava määrä asiantuntijatehtäviä erityisesti oikeusministeriön työryhmissä ja toimikunnissa. Tietoaarkiston kautta hän on edistänyt kansainvälisesti vertailevien tutkimusaineistojen keruuta Suomessa.

Borg on lisäksi yksi Suomen vaalitutkimuskonsortion perustajista.

Tämän vuoden alussa Sami Borg pääsi arvioimaan uutta kansanvaalia tammikuun aluevaalien yhteydessä.

- Hyvinvointialueiden tulevaisuus kiinnostaa myös Kunnallisalan kehittämissäätiötä, aihepiirihän on osa kunnallistutkimusta, Borg muistuttaa.

Nyt kokenut vaalitutkija ja -asiantuntija saa upottaa käteensä se-

kä kunta- että aluetutkimukseen tutkimustyön mahdollistajana.

Sami Borg kertoo, ettei kaavailut enää uutta loikkaa työurallaan 57-vuotiaana.

- Mutta kun tämä tehtävä tuli avoimeksi, se tuntui mahdollisuudelta, jonka haluan vielä katsoa.

Sen sijaan tamperelaisuus on pysyvää.

Sami Borg asuu jatkossakin Tampereella. Työmatka Fredrikinkadulle Helsinkiin taittuu vaivattomasti.

Vapaa-aika kuluu suurperheen parissa: Borgilla ja hänen vaimollaan on viisi lasta, josta enää yksi asuu kotona. Osalla jälkikasvusta on jo lapsia ja Borg kertoo ylpeänä olevansa myös isoisa.

Myös liikunta, musisointi ja ”suvun tarpeisiin säveltäminen” kuuluvat Sami Borgin harrastuksiin.

- Suvun tapaamisissa soittamme lankomiesten kanssa perustamassamme yhtyeessä omaa tuotantoa, Borg paljastaa.

Perustamperelaiselta on pakko kysyä lopuksi vielä yksi kysymys: Ilves vai Tappara?

- Ehkä kallistun hivenen Ilveksen puolelle. Olen toiminut nuorena myös tuomarina kiekkokaukalossa. Tamperetta ei voi kuvitella ilman lätäkää, Sami Borg nauraa. •

ANU VEHVILÄINEN KAKSIN HALLITUKSEEN

Kunnallisalan kehittämissäätiön hallitus on valinnut uudeksi jäsenekseen kansanedustaja **Anu Vehviläisen** Joensuusta. Hän seuraa tehtävässä tiede- ja kulttuuriministeriksi siirtynyttä **Petri Honkosta**.

Anu Vehviläinen on toiminut eduskunnan puhemiehenä, ministerinä kolmessa hallituksessa yhteensä yli kahdeksan vuotta, joista neljä vuotta pääministeri **Juha Sipilän** hallituksen kunta- ja uudistusministerinä vuosina 2015-2019.

Vehviläisellä on vahva kuntatausta. Hän on toiminut Joensuun kaupunginvaltuustossa kahdessa eri jaksossa yhteensä

yli kaksikymmentä vuotta.

KAKSIn hallitustyöskentely alkaa Anu Vehviläisen kohdalla ajankohtana, jolloin kunnanjärjestelmä muuttuu sote-palveluiden siirtyessä vuoden 2023 alusta hyvinvointialueille.

Hyvinvointialueiden ja kuntien päättäjille Vehviläisellä on selkeä viesti.

- On tärkeää, että hyvinvointialueet ja kunnat pystyvät välttämään vastakkainasettelun ja pääsevät hyvään yhteistyöhön yhteisissä asioissa, hän korostaa ja jatkaa.

- Kyse on erittäin suuresta muutoksesta. Monet päättäjät ovat nyt samaan aikaan sekä kunta- että aluepäättäjiä, mikä on tässä alkuvaiheessa mielestäni hyvä. Hyvinvointialueiden päättäjät tietävät, mistä kunnat muutoksen myötä luopuvat.

Anu Vehviläinen muistuttaa, että kunnille uudistus merkitsee toisaalta helpotusta, toisaalta toiminnan ja talouden volyymin puolittumista.

- Sivistystehtävä on tästä eteenpäin kuntien tärkein lakisääteinen tehtävä. Sen rinnalla toivon kunnilta loikkaa elinkeinojen ja kuntahoukuttelevuuteen panostamisessa.

Vehviläinen katsoo, että kaikkien kuntien ei pidä tehdä kaikkea samaa, vaan hakea erotautumista muista.

- Pienempien kuntien seutu-

yhteistyötä pidän tärkeänä.

Millainen merkitys kuntatutkimuksella on tässä suuressa muutoksessa?

- Arvelen, että kuntatutkimus hakee nyt paikkaansa suhteessa hyvinvointialueisiin. Vaikka hyvinvointialueet toimivat pääosin valtion rahoituksella, on niillä myös itsehallintoa, kuten vaaleilla valitut päättäjät ja toimielimet, jotka päättävät alueiden asioista melko itsenäisesti.

Mistä aiheesta kaipaisit itse lisää tutkittua tietoa?

- Esimerkiksi hyvinvointialueiden päätöksenteko ja alueiden suhde kuntiin ovat nopeasti mieleen tulevia mahdollisia tutkimuskohteita. Minua kiinnostaa myös, että voisiko tulevaisuudentutkimusta hyödyntää enemmän niin kuntien kuin hyvinvointialueiden kehittämistyössä.

Entä toiveesi KAKSIn hallitustyöskentelyyn liittyen?

- En ole vielä osallistunut yhteenkään kokoukseen, joten tässä vaiheessa totean, että uteliaalla mielellä menen työskentelyyn mukaan. Toivon, että kunta-, maakunta- ja julkisen hallinnon kehittämiskokemuksestani olisi pöydän ääressä hyötyä.

KIRJA

REMONTIN AIKA

Työeläkejärjestelmä ja julkinen sektori kaipaavat remonttia. Yksi työeläketoimija riittäisi. Lisäksi sijoitusten hoito tulisi hajauttaa.

Näin katsoo Kevan toimitusjohtajan tehtävistä eläkkeelle vuonna 2021 jäänyt maaneuvos **Timo Kietäväinen** elokuussa julki tulleessa Polemia-sarjan teoksessaan Remontin aika.

Julkinen sektori ja työeläkejärjestelmä ovat olleet takavuosina vahvistamassa Suomen menestystä. Nyt molemmat kaipaavat remonttia, Timo Kietäväinen toteaa.

Keskeiseksi kansalliseksi ongelmaksi Kietäväinen nostaa työvoimapulan, jonka ratkaisemiseksi tarvitaan kansallinen ohjelma.

- Työeläkejärjestelmän pitkän aikavälin rahoitus ei ole tasapainossa. Alan sisäinen kilpailu ei ole vaikuttavaa, eikä yhteiskunnallisesti hyödyllistä. Nykyisen eläkevarojen sijoitusten säätelyn puitteissa ei kyetä saavuttamaan sijoitustuottotavoitteita, Kietäväinen kirjoittaa kirjassaan.

- Toteutumatta jääneen kansallisen ja yksityisen eläkejärjestelmän yhdistämistä ei kannata enää yrittää uudelleen. Nyt on keskityttävä selvittämään yhden työeläketoimijan perustamista hoitamaan lakisääteisen sosiaaliturvan osana olevaa työeläkejärjestelmää. Samalla eläkevarojen sijoitusten hoito olisi tarpeen hajauttaa alkuvaiheessa 4-5 erilliseen salkkuun oman henkilökunnan hoidettavaksi, joiden toimintaa Finanssivalvonta valvoisi, Kietäväinen linjaa.

Kietäväisen mukaan työeläketoimija tulisi saattaa julkisuus-

lain soveltamisen piiriin. Näillä muutoksilla lisättäisiin toimialan tehokkuutta, avoimuutta sekä parannettaisiin asiakaspalvelua ja pitkän aikavälin sijoitusten tuottomahdollisuuksia sekä saataisiin aikaan merkittäviä säästöjä.

Timo Kietäväinen katsoo, että uudistus selkeyttäisi järjestelmää, sillä nykyisin suuri osa kansalaisista ei edes tiedä, missä yhtiössä hänet on työeläkevakuutettu. Hän korostaa, että joka tapauksessa nykyistä työeläkeyhtiöiden sijoitusten säätelyjärjestelmää on uudistettava riskinottomahdollisuuksia hallitusti lisäten. Näin parannetaan pitkän aikavälin sijoitustuottoja.

Hyvinvointialueuudistus on Kietäväisen mukaan merkittävä uudistus, mutta sitä ei tule jättää nyt säädetylle tasolle. Uudistusta tulee jatkaa vähentämällä keskushallinnon ohjausta, siirtämällä alueille tehtäviä valtion hallinnosta, erityisesti Työ- ja elinkeinoministeriön sekä Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonaloilta, mahdollistamalla kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävien joustava siirtäminen toisilleen.

- Alueiden toiminnallisen tehokkuuden parantamiseksi niille tulisi antaa rajattu verotusoikeus verotulojen tasausjärjestelmineen. Näin uudistetuille maakunnille olisi mahdollista siirtää maakuntien liitoilta niiden aluekehitystehtä-

vät. Uudistus vahvistaisi kansanvaltaa sekä selkeyttäisi ja tehostaisi julkisen hallinnon toimintaa, Kietäväinen linjaa.

Hyvinvointialueiden perustaminen muuttaa kuntien roolia syvällisesti, mutta Kietäväisen mukaan se on jäänyt selvästi hyvinvointialueiden perustamisen varjoon. Kunta-alan toimintaa ja rahoitusta koskevaa lainsäädäntöä ei ole uudistettu muutosten vaatimalla tavalla, Kietäväinen toteaa kirjassaan.

Hän pitää tärkeänä, että mahdollisimman pian asetetaan parlamentaarinen komitea uudistamaan kuntia kokevaa lainsäädäntöä ja rahoitusta vastaamaan uutta tilannetta ja tulevaisuuden haasteita.

Kietäväinen käy kirjassaan läpi myös julkisen alan työeläkevakuuttaja Kevan viime vuosien uudistuksia.

➔ *Lataa Polemia tästä:*

Timo Kietäväinen: Remontin aika Polemia-sarjan julkaisu 124 Pole-Kuntatieto Oy, Keuruu 2022

KAKS TUTKI

Kuntapäättäjät:

VALMIUDET TOTEUTTAA HYVINVOINTIALUEUUDISTUS HEIKKOJA

iStockphoto

Valtuutetuista ja kuntajohtajista yli puolet (51 %) arvioi, että kaupunkien ja kuntien valmiudet ryhtyä toteuttamaan hyvinvointiuudistusta ovat heikot. Tätä mieltä oli puolet (49 %) valtuutetuista ja kolme viidestä (61 %) kuntajohtajasta.

Tämä käy ilmi KAKSin gallup-tutkimuksesta.

Vähintään hyvänä valmiutta piti vain joka kuudes (17 %) valtuutettu ja vain joka kahdeskymmenes (5 %) kuntajohtaja.

Valtaosassa vastanneita maakuntia (12/17) vähintään puolet arvioi kuntien valmiudet toteuttaa uudistus heikoiksi.

Plus-puolella heikoin lukema on Pohjois-Pohjanmaalla, jossa vain joka 17. päättäjä (6 %) arvioi toteutusmahdollisuudet hyväksi.

Arviot hyvinvointialueiden/maakuntien valmiuksista toteuttaa uudistusta ovat hieman

myönteisemmät. Kuitenkin kaksi kolmesta (40 %) arvioi ne heikoiksi, joka neljäs (25 %) hyväksi ja joka kolmas (33 %) ei hyväksi eikä huonoksi.

Ainoastaan Kymenlaaksoissa puolet (50 %) päättäjistä pitää valmiuksia hyvinä.

Merkille pantavaa on, että Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Päijät-Hämeessä, joissa soteuudistusta oli toteutettu jo aiemmin, päättäjien arviot nykyisen uudistuksen valmiustilaan olivat keskimääräistä kriittisempiä.

Sen sijaan aiemmin haasteellisiksi katsotuissa Varsinais-Suo-

messä ja Etelä-Savossa päättäjien arviot toteutuksesta ovat selvästi keskiarvoa korkeammalla.

Keskustan kuntapäättäjistä kolme viidestä (59 %), vihreiden lähes kolme viidestä (57 %), SDP:n yli puolet (54 %) ja vasemmistoliiton joka toinen (50 %) pitää oman kuntansa valmiuksia lähteä toteuttamaan hyvinvointialueuudistusta vähintään huonoina.

Perussuomalaisista kaksi viidestä (39 %) arvioi kotikuntansa valmiudet neutraaleiksi, lähes joka kolmas (29 %) hyväksi ja jokseenkin sama määrä (31 %) huonoiksi. •

KANSA LUOTTA MAANPUOLUSTUKSEEN - luottamus politiikkaan sen sijaan ontuu

Valtaosa suomalaisista luottaa, että maanpuolustustahto (82 %) ja -kyky (77 %) säilyvät Suomessa korkealla tasolla tällä vuosikymmenellä.

Sen sijaan kaksi kolmesta (68 %) epäilee, ettei luottamus politiikkaan vahvistu.

Selvä enemmistö uskoo myös, että Suomen koulutusjärjestelmä on vuosikymmenen lopulla maailman huippua (58 %) ja maamme säilyy kansainvälisesti kilpailukyisenä (58 %).

Enemmistö on vakuuttunut myös, että Suomessa kannattaa perustaa yrityksiä ja yrittää (56 %). Tieteen ja tutkimuksenkin voimavarojen (55 %) uskotaan kehittyvän myönteisesti.

Sen sijaan Suomen ja Venäjän suhteiden myönteiseen kehitykseen ei uskota (77 %). Heikko on usko myös siihen, että kansalaisten luottamus politiikkaan vahvistuisi (68 %) ja velkaantuminen saataisiin kuriin (64 %).

Varsin pessimistisesti kansalaiset suhtautuvat myös siihen, että sosiaali- ja terveyspalveluita olisi tarjolla riittävästi (58 %).

Kansalaiset eivät usko Suomen hiilineutraalisuustavoitteiden toteutumiseen (54 %), eivätkä myöskään luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämiseen (54 %).

Enemmistö ei luota myöskään verotuksen oikeudenmukaisuuteen (54 %). Yli puolet suomalaisista ei

luota siihen, että kansalaisten usko tulevaisuuteen vahvistuisi vuosikymmenen loppuun mennessä.

Perussuomalaisten tukijoilla on pahoja aavistuksia melkein kautta linjan. Tuloksista käy myös ilmi se, että vaaleissa äänestämättä jättävät ihmiset muistuttavat näkemyksiltään pitkälti perussuomalaisten kannattajia.

Kokoomuksen kannattajat ovat keskimäärää vakuuttuneempia siitä, että velanottoa ei saada hillittyä eikä verotus ole enää vuosikymmenen lopulla oikeudenmukaista.

SDP:n kannattajien näkemyk-

set ovat lähes kauttaaltaan keskimäärää optimistisempia. Keskustan kannattajat luottavat keskimäärää voimakkaammin siihen, että työpaikkoja, sosiaali- ja terveyspalveluita on vastaisuudessa riittävästi tarjolla. Vihreiden kannattajat eivät usko luonnon monimuotoisuuden heikentymistä saatavan hallintaan. Vasemmistoliiton tukijat ovat muita vakuuttuneempia siitä, että yritykset tulevat vastaisuudessa hyvin toimeen ja Suomi säilyy kansainvälisesti kilpailukyisenä. •

iStockphoto

Tutkimuksen tiedonkeruu toteutettiin internet-kyselynä huhti-toukokuun 2022 aikana. Kysely lähetettiin säätiön sähköpostiosoitteiden perusteella vähän yli 8 000 valtuutetulle sekä kuntajohtajille. Vastauksia saatiin yhteensä 1 466. Vastaajista oli 1 355 valtuutettua ja 111 kuntajohtajaa. KAKSille tutkimuksen suoritti MPS-tutkimus.

KAKSille tutkimuksen toteutti Kantar TNS Oy. Tutkimusaineisto on koottu Gallup Kanavalla 3.-9.6.2022. Haastatteluja tehtiin yhteensä 1 034. Vastaajat edustavat 18-79 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Tulosten virhemarginaali on koko aineiston tasolla suurimmillaan vajaat kolme prosenttiyksikköä suuntaansa.

Eeva-Liisa Hynynen

JULMA HERÄTYS

Venäjänsä hyökkäys Ukrainaan 24. helmikuuta muutti melkein kaiken: se mikä Suomen politiikan ja elinkeinoelämän vaikuttajista oli tuntunut hyvältä bisnekseltä, kääntyi miljarditappioiksi.

Ennen Ukrainan sotaa Suomi oli ehtinyt vuosikymmenten aikana yksityistää ja ”laittaa lihoiksi” sekä myydä maailmalle keskeistä kansallista infrastruktuuriaan ja avainyrityksiä.

Pitkän linjan journalisti ja tietokirjailija **Veli-Antti Savolainen** on Kunnallisalan kehittämissäätiön kanssa tehdyissä *Muu Suomi* -tv-ohjelmissa perehtynyt kuntien näkymiin. Takanaan hänellä on muun muassa vuosia Afrikan mantereella globaali- ja globaalikysymysten parissa.

Seuraavilla aukeamilla Veli-Antti Savolainen analysoi isoa kuvaa Suomen kriisitietoisuuden ja varautumisen taustalla.

jatkuu >

GLOBALIT KAUHUKUVAT TOTEUTUVAT PAIKALLISESTI

Koemme jo huomisen kauhukuvia, joita emme ole halunneet nähdä, koska toiveajattelun varassa on ollut helpompaa jatkaa.

Varautumisesta on tulossa alueiden ja kuntien tulevaisuustyössä pääasia pahimpien uhkien realisoituessa.

Kunnanjohtajat ovat jatkossa varautumisen kriisijohtajia ja vaarallisen työn tekijöitä.

Katastrofit, joiden kanssa nyt painitaan, ovat valtavia.

Ilmaston muutos koetaan jo luonnonpaloina, Euroopan suurten jokien kuivumisina Italian Po-joelta Saksan Reinille, helteinä, Pohjoisnavan ja Alppien jäätiköiden sulamisena.

Ruoka uhkaa loppua. Se ajaa ihmiset liikkeelle.

Maaailman tilaa seuraava World Watch Intitute ennusti jo 1970-luvun lopulla, että ravintoa höyleillä ”tuki-aisilla” ylituottavan Euroopan ruokaomavaraisuus loppuu vuonna 2024.

Sit ei uskottu. Nyt näemme, että ennuste oli tarkka.

MTK:n puheenjohtaja **Heikki Haavisto** ennusti vuonna 1978 Uuden Suomen haastattelussa tämän kirjoittajalle, että Suomen 130 000 maatilasta on jäljellä vain kolmannes vuonna 2024. Onneksi tilakoko on kuitenkin kasvanut samaan aikaan.

Pandemiat ovat alkaneet toistua maailmanlaajuisina kulkutauteina. Kuivuus ajaa Afrikan ja Aasian kansoja vaellukselle veden ja työn perään, koska maailman väestö on kasvanut luonnon kestokyvyn yli. Tässä yhtälössä vihan kierre kasvaa eriarvoisuuden ja nälän synnyttämän hädän toivottomuudessa.

Köyhä etelä ei suostu enää raaka-aineiden halpakaupaksi; eriarvoisuuden uhriksi. Viha nousee kun Venäjä pelaa omaa peliään polarisoiden muut ilmansuunnat länttä vastaan.

MAAPALLOISET RISKIT: ILMASTONMUUTOS, VIHA, KULKUTAUDIT, VÄESTÖRÄJÄHDYS, NÄLÄNHÄTÄ, KANSAINVAELLUKSET, SODAT, ERIARVOISUUS, MAAILMAN VELKA

iStockphoto

iStockphoto

iStockphoto

Maailma on jättänyt vastuun huomisen ”markkinoille” ja joutuu nyt huomaamaan, että poliitikot ovat naiviutensa erehtyneet toiveajattelussa ajamaan kansakuntia kylmän lieden ja tyhjän kaapin äärelle. Miljoonabonuksin riskisijoituksia tehnyt bisnesseliitti ohjasi poliitikot tälle tielle.

Energian hinta ja Suomelle lankeavat toimintatappiot vaikuttavat tavalla tai toisella meistä jokaiseen.

Toisen maailmansodan jälkeisen aktiivisen kekkoslaisen kehitys-aluepolitiikan aikana valtio perusti teollisuusyrityksiä alueille, joiden taloudellista elinvoimaa haluttiin edistää. Samalla syntyi energiatuotantoa.

Kunnilla on edelleen painava rooli myös energiatoimialalla. Tämä ilmenee Sitran julkaisemasta *Kuntien ilmastotavoitteet ja -toimet* -raportista (2021). Suurin osa suomalaisista energiayhtiöistä on kuntien omistamia. Kaukolämpöyhtiöitä kunnat

omistavat eniten; 85 prosenttia näistä on kunnallisia.

Enemmistö sähköä jakavista verkkoyhtiöistä on kuntien käsissä. Sähkön tuotannosta kunnat sen sijaan omistavat vain noin kolmannuksen vilkkaan yritysmyyntin ajan jälkeen.

Kun sähkömarkkinat avautuivat 1990-luvulla, pelästy osa kunnista. Kilpailluilla markkinoilla sähkön myynnin ja hankinnan riskit ovat todellisia. Rikasta Espoota myöten kunnat myivät pikavoitoilla energialaitoksensa. Ostajiksi tuli suuria energia- ja voimayhtiöitä.

Osa sähköverkkoyhtiöistä päätyi yksityisten ja kansainvälisten pääomasijoittajien salkkuun. Kuluttajat kokivat lompakossaan ensimmäisen kerran sen, mitä tuleman pitää, pääministeri **Jyrki Kataisen** hallituksen myydessä Fortumin sähkön siirtoverkon kansainvälisille sijoittajille käyttäen saamansa miljardit riskisijoituksiin Venäjälle.

Venäjän energia-ansaan on joututtu myös kunnissa. Fennovoiman peruutetusta ydinvoimalahankkeesta tulee tappiota kuntien energiayhtiöille.

Esimerkiksi Seinäjoen Energia ja sen omistaja Seinäjoen kaupunki on investoinut ydinvoimahankkeeseen tähän mennessä noin 10 miljoonaa euroa. Koska hanke ei jatku, summa tullaan alaskirjaamaan liikutuloksessa.

Seinäjoen Energia on mukana hankkeessa Voimajunkkarit Oy:n osakkaana. Mukana ovat myös Alajärven Sähkö, Jylhän Sähköosuuskunta ja Lehtimäen Sähkö. Lapuan Energia on mukana hankkeessa toisen yhtiön kautta.

Toinen energiatoimintamalli löytyy Kurikasta, joka on vuollut kultaa sijoituksillaan Fortumiin ja Nesteeseen.

Pieni Kurikan kaupunki on Fortumin kuudenneksi suurin omistaja. Taustalla on 1913 perustetun Jyllinkosken Voima Oy:n synnyttämä onnenkantamoinen vuosikymmeniä sitten.

jatkuu >

iStockphoto

Lehtikuva

KOTOISET RISKIT: SOTA, TERVEYSTURVALLISUUDEN HÄIRIÖT, SUURONNETTOMUUDET, EKOKATASTROFIT TALOUDEN HÄIRIÖT; EPÄONNISTUNEET LIIKETOIMET JA INVESTOINNIT, VELKAANTUMINEN, RAHOITUSMARKKINOIDEN HÄIRIÖT, HYPERINFLAATIO...

jatkun >

Kurikka on osingoillaan saanut paljon etuja kaupunkilaisille.

Kurikan kaupunginjohtaja **Anna-Kaisa Pusa** on arvioinut, että osakkeiden vaikutus Kurikan kunnallisveroprosenttiin on 3–4 prosenttiyksikköä.

Kurikan kaupunginhallituksen puheenjohtajan **Olavi Kandolinin** *Iltalehdessä* kertoman mukaan Fortumin-Uniperin romahdus on ollut kaupungille odottamaton.

– Jälkiviisaus on turhaa. Täytyy muistaa, ettei kukaan osannut ennustaa Ukrainan sotaa, ei ainakaan tässä mittakaavassa, Kandolin totesi *Iltalehden* haastattelussa.

Kaupungin Neste-omistukset tasottavat joiltakin osin Fortumin tappioita.

••

Murheita on riittänyt ja takkiin on tullut: sähkön siirtohintaskandaali, Olkiluoto 3, josta kehkeytyi yhdenlainen Iisakin kirkko, Fennovoiman itsepetos, Fortumin päätyminen ros-

kayhtiö Uniperin suuromistajaksi ja suomalaisyritysten pako Venäjältä.

Eivätkö hälytyskellot soineet missään vaiheessa? Olisiko voitu varautua?

Suomessa julkisen sektorin omistaman yritystoiminnan osuus koko markkinasektorin tuotantoarvosta on ollut Länsi-Euroopan maiden suurimpia. Vuodesta 1987 lähtien siitä on pyritty pääsemään irti markkinaistamalla.

Fortumin toiminta Saksassa ja Venäjällä synnytti debattia julkisen sektorin yritystoiminnan tehtävistä: kuinka tarpeellista ja järkevää on valtion osallistuminen yritystoiminnan harjoittamiseen?

1990-luvulta alkaen vallalla on ollut käsitys, että julkisen sektorin yritystoiminnan tehtävänä on yksityisen yritystoiminnan tapaan ensisijaisesti tuottaa voittoa omistajalleen ja antaa valtion yrityksillekin vapaus toimia markkinoilla omistajien puuttumatta.

Professori emeritus **Heikki Paloheimo** huomautti Facebookissa la-

konisesti:

– Maamme kansallisen huoltovarmuuden turvaaminen ja riskisijoitusten tekeminen ulkomailla tuskin sopivat saman yrityksen toimenkuvaan. Julkisen yrityksen tehtävänä on pikemminkin hallinnoida luonnollisia monopoleja sekä panostaa kansallisiin infrastruktuureihin ja kansalliseen huoltovarmuuteen kuin ”panna valtion tase töihin”.

Valtion omistajapolitiikan varautumisanalyysi on pettänyt valtakunnan kannalta historiallisella tavalla elintärkeillä alueilla johdon toiminnan epäonnistuessa.

Johtopäätöksenä tästä kaikesta pitäisi olla omistuksen sekaroilien häivyttäminen ja paluu toisaalta aitoihin valtionyhtiöihin, joilla on strategisia infrastruktuurin turvaavia vastuita ja toisaalta pelkkiin bisnesyhtiöihin, jotka ovat täysin vapaat strategisista velvoitteista ja monopoleista, mutta joissa valtio voi olla mukana ankkuriomistajana.

••

Valtio on kiittänyt yhtiöidensä johtajia avokätisesti.

Esimerkiksi Fortumin optiot ovat johtaneet kohtuuttomuuksiin ja vastuuttomuuteen. Palkitsemisjärjestelmät luotiin vuonna 2002 silloisen hallituksen toimesta.

Silloinen vastuuministeri oli ministeri **Sinikka Mönkäre**. Seitsemän vuoden aikana Fortumin toimitusjohtaja sai palkkaa ja optioita 33 miljoonaa euroa.

Kahden vuosikymmenen aikana eduskunnassa on käyty useita värikkäitä debatteja.

Lokakuussa 2005 asiasta eduskunnan talousvaliokunnan kuultavana ollut kauppa- ja teollisuusministeri **Mauri Pekkarinen** sanoi, että valtio puuttuu Fortumin johtajien optioihin vain eduskunnan toiveesta, omalla riskillään kauppa- ja teollisuusministeriö ei halunnut kaventaa johtajien etuja.

Vuonna 2009 valtion omistajaoh-

jauksesta vastannut ministeri **Jyri Häkämies** totesi eduskunnan kyselytunnilla, ettei saatuja palkkioita voi kerätä takaisin eikä palkkioita voi kohtuullistaa.

Peruslinja on säilynyt.

Nykyinen Fortumin toimitusjohtaja kuittasi keväällä 2022 muutaman sadantuhannen euron tulospalkkion. Perusteluissa mainittiin Uniper.

Palataanpa vielä perusasioihin.

Varautuminen tarkoittaa toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Varautumisen suunnittelu on jatkuva prosessi yhteistyötä eri tahojen kanssa. Lähtökohtana on uhkien tunnistaminen, riskien arviointi ja seuranta, jonka pohjalta suunnitellaan toimintatavat ja kyetään toimimaan kaikissa tilanteissa.

••

Ukrainan sota kertoo sodankäynnin luonteesta: Venäjän strategiana on pelon ja tuhon aiheuttaminen siviiliväestön keskuudessa poltetun ja rautatiepommitetun maan taktiikan avulla. Siksi on selvää, että sama järjestyssuunnitelma hybridimausteina koskisi Suomeakin, jos aseisiin ja kybersabotaaseihin tartutaan Suomen ja Venäjän välillä.

Kunnat ovat kriisien etulinjassa. Globaalit uhkakuvat toteutuvat paikallisesti.

Kuntien tulee pystyä hoitamaan tehtävänsä ja turvata huoltovarmuus ja asukkaiden hyvinvointi ulkoisen tai sisäisen toimintaympäristön häiriöistä, uhkista ja riskeistä huolimatta.

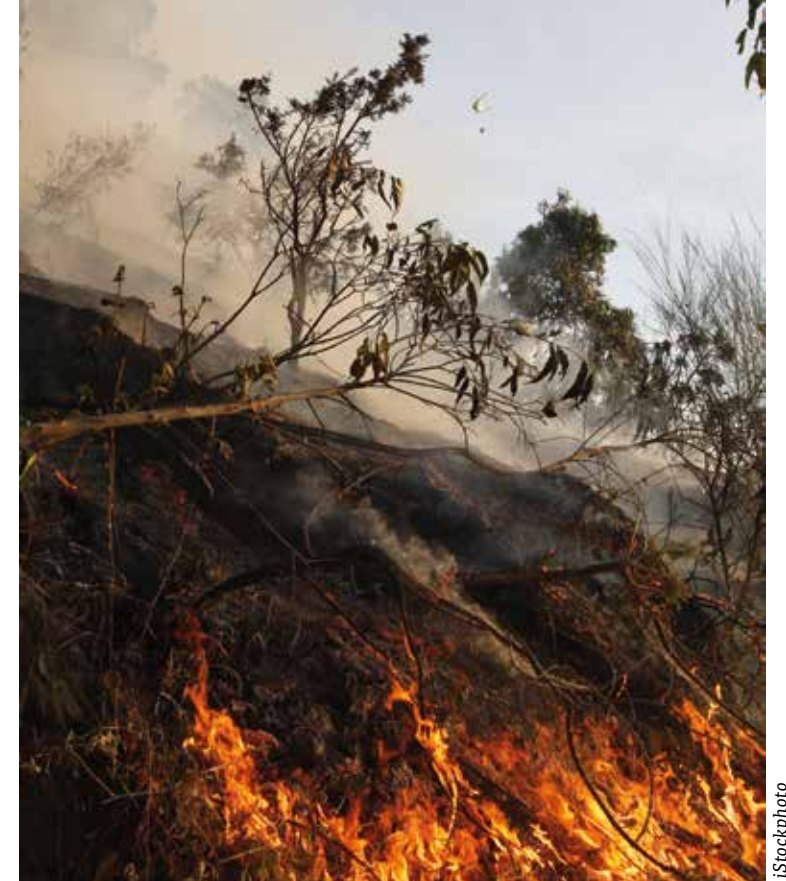
Kuntien varautumisen toimintaväline on paikallinen turvallisuussuunnitelma osana riskienhallintaa. Kunnat tekevät turvallisuussuunnitelmia myös seutujen, muiden kuntien ja maakuntien kanssa.

Suurissa kunnissa on koettu tarpeelliseksi tehdä myös kaupungin-

jatkun >

iStockphoto

iStockphoto

... OMAVARAISUUDEN PETTÄMINEN DIGITAALISET HÄIRIÖTILAT; ENERGIAHUOLTO, HYBRIDIVAIKUTTAMINEN, KYBERSOTA, LOGISTIICAHÄIRIÖT ILMASTONMUUTOS; TULVAT, MYRSKYT, PALOT, RUOKAHUOLTO, LAJIKADOT POLARISAATIO

jatkuu >

osa-, tai kyläsuunnitelmia, jotta toiminta olisi tehokasta.

Kunnanjohtaja johtaa paikallistasolla myös riskienhallinnan ja varautumisen organisointia ja viime kädessä hän johtaa kuntaa myös häiriötilanteessa.

Uusi haaste on syntynyt digitaalisen tietoyhteiskunnan ja tietoverkkojen lamauttamisesta.

Kuntalaisten osallistaminen, omaa elämää koskevan riskitietoisuuden, kyberuhkien ja niiden torjuntaosaamisen parantaminen ovat sote-uudistuksen jälkeisten uusien kuntien kasvava toimintakenttä arjen riskien hallinnassa. Näin siksi, että lopulta ongelmat kohdataan aina ihmistä lähellä.

••

Kovat ajat näkyvät jo työhyvinvoinnin eturintamalla.

Kuntaliiton, Kevan ja Suomen Kuntajohtajat ry:n vastikään toteuttaman tutkimuksen mukaan kuntakentän muutos sekä koronavirukseen että Ukrainan sotaan liittyvät poikkeusajat ovat olleet työtelijäitä ja raskaita

myös kunnan johtamisen kannalta.

Kuntajohtajien paikallisyhteisötyö on alkanut liittyä globaaliin kehitykseen yhä enemmän.

Väestökehityksestä johtuva työvoimapula on noussut suurimmaksi ongelmaksi. Ratkaisuja joudutaan hakemaan myös ulkomaisen työvoiman rekrytoinnista. Kuntajohtajille tehdystä kyselystä ilmenee, että lisäksi kuntajohtajien kielteisten kokemusten kärkeen ovat nousseet julkisen keskustelun ilmapiiiri, vihapuhe ja polarisaatio.

Puolet kuntajohtajista on ilmoittanut kokeneensa häirintää tai uhkailua. Lukema on noussut kahden vuoden takaisesta (41 %). Häirintä on ilmennyt useimmiten asiattomana palautteena mediassa (76 % häirintää kokeneista). Myös sanallista uhkailua, huutoa tai aggressiota (39 %) on esiintynyt, samoin kuin uhkauksia sosiaalisessa mediassa (33 %) tai puhelimitse (32 %).

Häirintä liittyy useimmiten päätösten vastustamiseen (68 %).

Kuntajohtajista on tulossa yhä näkyvämmiin kriisijohtajia. Kunta-

johtajista 47 prosenttia katsoo, että epävarma maailmanpoliittinen tilanne vaikuttaa kielteisesti heidän työhyvinvointiinsa.

••

Mutta toimiiko Suomi ja pelaako huolto?

Suomella on kriisien toteutuesssa pohdittavanaan vakava huoltovarmuuskysymys.

Kauppalaivastoa on siirtynyt ulkomaille. Telakat ovat venäläisten ja saksalaisten hoteissa. Telelaitos myytiin Ruotsiin.

Myös rakennusliikkeitä on mennyt Ruotsiin ja monet teollisuuden alat ovat kadonneet kokonaan ulkomaille.

Kemiran strategiset viljelyn turvaavat lannoiteosat myytiin ajat sitten pilkkahintaan. Kaivosoikeuksien – asiallisesti ottaen – lahjoitus on ollut puhdasta typeryyttä.

Aivan onnetonta toiminta on ollut niissä tapauksissa, joissa on myyty monopolina toimivia yhteiskunnan avaintoimijoita pois.

Esimerkiksi Caruna ei edistä mark-

kinataloutta millään muotoa, sillä se toimii monopolina toisten alueellisten monopolien kanssa ja voi helposti muodostaa hinnat sanelevat kartellirakenteet – ja lisäksi se voi siirtää voittonsa verotempuin ulkomaille.

Joulukuussa 2013 elinkeinoministeri **Jan Vapaavuori** lupasi näin: ”Verkkoyhtiöille on määrätty tuoton yläraja, joten mitään hintapiikkiä ei pystytä edes rakentamaan.”

Suomalaiset veronmaksajat ovat jääneet nuolemaan näppejään ja maksamaan kuluttajina toiseen kertaan Carunalle sen, minkä Venäjällä seikkaileva Fortum oli kerran kerännyt.

Oppisimmeko tästä kaikesta jotakin? •

Mistä löytyvät kunta-alan pekkatoverit?

KAKSin tuoreen kuntajohtamistutkimuksen mukaan sekä valtuutetut että kuntajohtajat pitävät kuntajohtamisen ykköskysymyksenä kuntien toimintaympäristön ja sen muutosten hallintaa.

Johtamiskykyä on testattu kahden viime vuoden aikana toden teolla. On ilmastonmuutos, pandemia – ja Ukrainan sota inhimillisine sekä taloudellisine seuraamuksineen, jotka vaikuttavat Suomeenkin.

KAKSin tutkimuksessa kuntajohtolta kysyttiin myös varautumisesta kriiseihin. Näitä arvioitiin kouluarvosana-asteikolla 4 – 10.

Tärkeysjärjestyksessä sijalle yksi nousivat pitkät sähkökatkot (9,06), toisen palvelunestohyökkäykset (8,92) ja kolmantena haavoittuvimmassa asemassa olevien suojaaminen ja tukeminen (8,63).

Kyberhyökkäysten ja äärimmäisten sääilmiöiden riskit tunnistetaan hyvin, mutta kuinka paljon inflaation vuoksi kasvavien kustannusten keskellä kunnilla ja kuntayhtiöillä on resursseja

investoida esimerkiksi kyberturvallisuuteen?

Seuraavaksi tärkeimmiksi kuntaväki nosti kunnan johtamisen jatkuvuuden turvaamisen (8,49), suuronnettomuuteen varautumisen (8,33), säteilyuhkaan (7,89), sotilaalliseen uhkaan (7,96) ja yhteiskuntarauhan järkkymiseen varautumisen (7,96). Valtuutettujen ja kuntajohtajien näkemyksissä ei juuri ole eroja.

Kuntien johtajat ja päättäjät ovat varsin yksimielisiä siitä, että oman kunnan kriisivalmiutta on kehitettävä lähivuosina. Valtuutetuista näin ajattelee enemmän kuin yhdeksän kymmenestä (92 %) ja kuntajohtajista lähes kaikki vastanneet (96 %).

Yhdeksällä kunnalla kymmenestä (91 %) on kuntajohtajien arvion mukaan ajantasainen valmiussuunnitelma, joka on laadittu tai päivitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Valtuutetuista vain kolme viidestä uskoo suunnitelman olevan päivitetty. Tätä selittää se, että reilu neljännes (27 %) valtuutetuista ei osannut arvioi-

da asiaa.

Kuntajohtamistutkimus viestii vahvasti siitä, että kunnissa ymmärretään ulkoisen toimintaympäristön muuttuminen ja edessä olevat haasteet.

Samalla kun kuntajohtajien pitäisi kyetä johtamaan kunnan taloutta ja hallintoa, elinkeinopolitiikkaa ja kuntakonsernia kokonaisuudessaan talouden ristipaineissa, johtajalta pitäisi löytyä erityistä taitoa johtaa kriisitilanteissa.

Olemme Ukrainan sodan aikana kuunnelleet lähes päivittäin, kuinka kenraalimajuri evp. **Pekka Toverin** kaltaiset maanpuolustuksen asiantuntijat kertovat sodan käänteistä analyttisesti selkeällä suomen kielellä sortumatta ammattijargoniin tai mitta-kaavavirheisiin.

Mitä vaikeammaksi kuntien toimintaympäristö käy, sitä suurempi merkitys on kuntajohtamisella ja erityisesti kriisijohtamisella. Mistä siis löytyvät kunta-alan pekkatoverit?

Eeva-Liisa Hynynen

teksti | Marjatta Sihvonen kuvat | Merja Ojala

TIEDOLLA LAATUA SOSIAALITYÖHÖN

Uraa uurtava tutkimus selvittää kuntien välisiä eroja toimeentulotuen käytössä.

Kun sosiaalityö siirtyy hyvinvointialueille, on erityisen tärkeää, että voimavarat suunnataan toimintaan, jonka vaikuttavuudesta on tutkittua tietoa. Näin sanoo Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuspäällikkö **Minna Kivipelto**.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL on kerännyt jo yli kymmenen vuotta tietoa toimeentulotuen käytöstä ja siitä, miten aikuissosiaalityön asiakkaat saavat tukea ja palveluja.

– Tuen käyttö on jatkuvasti hyvin korkealla tasolla eikä perustoimeentulon siirto Kelaan ole helpottanut tilannetta. Tuen saajia on noin 400 000 ja samalla tasolla se on pysynyt pitkään, tutkimuspäällikkö Minna Kivipelto toteaa.

Kuntien ja alueiden välillä näkyy kuitenkin selviä eroja, ja niihin THL:n ja Kelan tutkijat paneutuvat uudessa tutkimushankkeessa, jossa selvitetään, vähentääkö sosiaalityö toimeentulotuen käyttöä.

Tutkimuksessa yhdistetään ensimmäistä kertaa Kelan toimeentulotukirekisteri ja kuntien ja alueiden aikuissosiaalityön asiakastiedot.

Jälkimmäiset saadaan THL:ssä kehitetystä AVAIN-mittarista.

– Pääsemme ensimmäistä kertaa seuraamaan, millaisiin asioihin tuen tarve liittyy, Kivipelto kertoo.

Yksi keskeisiä tutkimuskysymyksiä onkin se, minkälaisia eroja kuntien välillä on toimeentulotuen käytössä. Tutkimus selvittää myös sitä, paljonko aikuissosiaalityön asiakkaat saavat perustoimeentulotukea verrattuna muuhun samaa tukea saavaan väestöön, ja kuinka moni asiakkaista saa ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea.

AVAIN-mittarilla mukaan

Tutkimuksessa ovat alkuvaiheessa mukana Seinäjoki, Kemi, Lohja, Perusturvakuntayhtymä Karviainen, Ikaalinen, Varkaus ja Siun Soten 13 kuntaa. Mukaan valitut kunnat ovat liittäneet AVAIN-mittarin osaksi sosiaalityön asiakastietojärjestelmäänsä.

Vuodesta 2013 alkaen kehitetty mittari on mahdollista täyttää samalla, kun asiakas saapuu ensimmäistä kertaa sosiaalityöntekijän vastaanotolle. Mittarissa kysytään asiakkaan tavoitteista, tilannetekijöistä ja halusta ja keinoista saada muutosta omaan tilanteeseen. Siihen kirjataan myös sosiaalityössä käytettävät menetelmät. Kun tilannetta on syytä arvioida, kirjataan miten tavoite saavutettiin ja mitkä asiat mahdollisesti vaikuttivat tavoitteisiin pääsemiseen.

– Mittarissa on suuri määrä indikaattoreita alkaen sosiaalisista

suhteista päihteisiin. Pystymme seuraamaan, onko erilaisilla ryhmillä ja tilanteilla vaikutusta tuen tarpeeseen, Minna Kivipelto kertoo.

Aiemmin AVAIN-mittaria käytettiin erillisen lomakkeen avulla. Käyttö helpottuu sitä mukaa, kun mittari saadaan osaksi kuntien asiakastietojärjestelmiä. Kaikkialla tähän ei ole vielä päästy.

– Haasteena ovat kuntien erilaiset asiakastietojärjestelmät. Niiden toimittajilla on myös merkittävä valta Suomessa. Päivityksiä ei saa helposti ja ne maksavat. Siksi on eroja siinä, miten kunnat saavat mittarin käyttöönsä. Tutkimukseen saamme mukaan mittaria käyttävät kunnat, Kivipelto toteaa.

Mikä auttaa – se ei lopulta ole kovin monimutkaista

Aiemmissa tutkimuksissa on jo saatu viitteitä siitä, miten laadukas sosiaalityö vähentää toimeentulotuen tarvetta.

Vuonna 2018 päättyneessä osallistava sosiaalityö -kuntakokeilussa analysoitiin onnistumisen avaimia.

Tärkeä perusta on yksilöön keskitetty työ, joka auttaa asiakkaan osallisuuden ja positiivisen minäkuvan vahvistamisessa. Erityisen tärkeäksi todettiin oma, pysyvä sosiaalityöntekijä, johon voi ottaa yhteyttä. Vaikutusta

jatkun >

MISTÄ JOHTUU, ETTÄ MIEHILLE OHJATAAN TYÖELÄMÄÄN SUUNTAUTUMISTA JA HARRASTUKSIA, NAISILLE PERHESUHTEIDEN TUKEMISTA?

jatkuu >

todettiin olevan myös sosiaalityöntekijän jalkautumisella asiakkaiden luo, epämuodollisilla tapaamisilla sosiaalityötoimiston ulkopuolella esimerkiksi viljelypalstoilla tai kirjastossa.

– Sote-uudistuksen myötä on nyt suuri uhka sille, että tälle työlle ei olisi enää resursseja ja tilaa, ei aikaa paneutuvaan sosiaalityöhön, Minna Kivipelto huokaa.

AVAIN-mittari on paljastanut myös piiloon jääneitä toimintatapoja. Aina yksilöllisyys ei toteudu, vaan esimerkiksi miehille ja naisille suositellaan eri tukimuotoja samoissa tilanteissa.

– Miehille ohjataan työelämään suuntautumista ja harrastuksia, naisille perhesuhteiden tukemista. Ei voida ajatella, että kaikki asiakkaat itse haluavat näin. Tarkemmin ei ole vielä tutkittu, mistä tämä johtuu, Kivipelto sanoo.

Loppujen lopuksi vaikuttavassa sosiaalityössä on kyse yksinkertaisista asioista, ihmisen kohtaamisesta.

– Se mikä auttaa, ei ole kovin erikoista. Hankkeessamme on uutta se, että näitä asioita seurataan systemaattisella mittarilla, Kivipelto korostaa.

Sosiaalityön tilastotieto puutteellista

Minna Kivipellon mukaan nyt alkavan tutkimuksen tärkeimpiä tavoitteita on tuoda tietoa sosiaalityötä koskeviin neuvotteluihin uusilla sote-alueilla.

– On erittäin tärkeää tuoda neuvotteluihin tutkittua tietoa työn vaikuttavuudesta, etteivät resurssit mene vain äänekkäimmille. Vie-

SOSIAALITYÖSTÄ KERÄTÄÄN YLLÄTTÄVÄN VÄHÄN TILASTOTIETOA.

lä emme tiedä, mikä tulee olemaan esimerkiksi lähipalveluiden tilanne, keskitetäänkö palveluita keskuksiin, joissa kaikki asiakkaat eivät pysty asioimaan. Se on uhkakuvista suurimpia, Kivipelto pohtii.

Hieman erikoisen tilanteesta tekee se, että sosiaalityöstä kerätään yllättävän vähän tilastotietoa.

– Ei ole tietoa asiakkaiden eikä työntekijöiden määrästä, eikä esimerkiksi siitä, missä elämäntilanteissa sosiaalityön asiakkaat tarvitsevat toimeentulotukea. Moni tilasto lopetettiin vuonna 2007, ja tämä on vaikeuttanut työn vaikuttavuuden seuranta.

Kivipelto toivookin, että hyvinvointialueille saataisiin osaamista systemaattisesta työn vaikuttavuuden seurannasta ja toiminnan ohjaamisesta vaikuttavuustiedon perusteella.

– Johtohenkilöstö olisi pitänyt kouluttaa tähän ensin ja sitten vastakäynnistää alueiden suunnittelu, Kivipelto toteaa.

Pelkkä lakiuudistus ei tee työstä vaikuttavaa

Meneillään oleva toimeentulotukilain uudistus kiinnittää huomiota juuri Minna Kivipellon painottamaan hen-

kilökohtaiseen palveluun, sen monialaisuuteen ja esteettömyyteen.

Tutkija suhtautuu lakiesitykseen kuitenkin toistaiseksi pienellä varauksella.

– Paljon hyvää ollaan tekemässä ja saamassa. Keväällä tehty hallituksen esitys sisältää hyviä uudistuksia sosiaalityöhön – mutta millä resursseilla ne hoidetaan? Lakiuudistuksia voidaan tehdä, mutta aiemmat kokemukset ovat osoittaneet ettei lakisääteisyys aina takaa, että muutokset otetaan käyttöön kunnissa. Helposti mennään siihen, että ensisijaisesti huolehditaan sanktioiden välttämisestä. Ei säädetty hoitajamitoitukseen ole auttanut työn parantamiseen, Kivipelto arvostelee.

Toimeentulotukilain uudistuksessa on kaavailtu myös Kelan ja hyvinvointialueiden yhteistyön säätelyä. THL:n ja Kelan tutkimuksessa selvitetään myös, vaikuttavatko erilaiset yhteistyömallit Kelan ja kuntien välillä toimeentulotuen käyttöön.

– Näen toivonpilkahduksen siinä, että jos pystymme seuraamaan sosiaalityön vaikuttavuutta, voimme tehdä hyviksi todettuja asioita, myös yhteistyön suhteen, ja jättää jotakin muuta tekemättä, Kivipelto tähdentää.

Tutkijatiimi odottaakin nyt mielenkiinnolla, pystytäänkö kerätyllä tiedolla todentamaan, miten toimeentulotuen saajien tavoitteiden saavuttaminen eroaa, jos he saavat vain taloudellista tukea tai sen lisäksi myös muuta tukea ja ohjausta.

– Jos voimme osoittaa tällaisten erojen vaikutuksen, tulevaisuudessa tietoa voidaan käyttää esimerkiksi suuntaamalla resursseja vaikuttavaan työhön. Myös työntekijälle on motivaation kannalta erittäin tärkeää tietää tekevänsä vaikuttavaa työtä. Ja tieto voi antaa esimerkiksi luvan jalkautua pois toimistolta, Kivipelto sanoo.

Tietoa tarjolla jo tutkimuksen aikana

Tutkimuksen tiedonkeruu kestää

vuoden loppuun saakka ja analyysien tulokset ovat saatavilla toukokuussa 2023. Tieto liikkuu jo nyt vilkkaasti osallistuvien kuntien ja tutkijoiden välillä.

– Meillä on tiiviit kuntayhteydet ja molempiin suuntiin on helppo kommunikoida. Kunnat eivät ole hankkeessamme vain tiedon tuottajia, Kivipelto kertoo.

Tulosten julkistamisen yhteyteen suunnitellaan seminaaria ja podcasteja tiedon käyttäjille. Tutkijat tiedottavat etenemisestään aktiivisesti somekanavissaan ja tuloksia julkaistaan myös THL:n virallisissa kanavissa.

Tällä välinkin sosiaalityön laadun parantamiseen ja epäkohtien korjaamiseen on syytä tarttua.

Yhtenä merkittävänä ja haitalli-

sena erona kuntien välillä Kivipelto pitää sitä, että täydentävän toimeentulotuen hakemisen menettelyt ovat erilaisia. Toisaalla vaaditaan sosiaalityöntekijän vastaanottoa, naapurikunnassa riittää lomakkeen täyttäminen.

– Sosiaalityössä on huomioitava yksilö. Se on työn perusta. Jos toimintatapoja yhtenäistetään liikaa, yksilöllinen harkinta kärsii. Ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen saaminen pitäisi kuitenkin olla kaikissa kunnissa yhdenmukaisempaa, päättää Minna Kivipelto. •

➔ KAKS rahoittaa tutkimusta.

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Kansaneläkelaitoksen tutkimus "Vähentääkö sosiaalityö toimeentulotuen käyttöä" alkoi 1.8.2022 ja päättyy 1.5.2023.

KUNTA
LIITTO

Pysy perillä kunta-alan muutoksista!
Kuntaliiton Ajankohtaista-sivusto tarjoaa luotettavaa tietoa, uutiskirjeet tiivistävät itsellesi tärkeimmät tapahtumat ja uutiset suoraan sähköpostiisi.

Kaiken takana on kunta.
Kunnan tukena Kuntaliiton viestintäpalvelut.

kuntaliitto.fi/uutishuone
kuntaliitto.fi/uutiskirjeet

teksti | Maria Markus

NÄLKÄISEN VIIMEINEN OLJENKORSI

Ruoka-apua tarvitaan entistä enemmän. Jyväskylässä ruoka-apua vähävaraisille tarjoaa Ruoka-apu Lyydia, jossa on huoli hävikin riittävydestä, kun ruoan hinta nousee.

Ruoka-apu Lyydian hävikkiruokaterminaalissa Jyväskylän Seppälässä kuuluu tasainen hurina, joka on peräisin seiniä kiertävistä kylmälaitteista. Muuten on hiljaista. On maanantai-ilta-päivä, joten paikalla ovat kuudestatoista viikoittain Lyydiassa työskentelevästä henkilöstä vain vakituiset työntekijät: ruoka-apuvastaava, verkostokoordinaattori **Hanna-Mari Pusaa** sekä työvalmentaja **Timo Kuusjärvi**.

– Maanantaisin meillä ei ole ruokajakoa. Silloin keskitymme tekemään huoltotöitä. Palautamme kuljetuslaatikoita, siistimme paikkoja, suunnittelemme toimintaa ja sen sellaista, Hanna-Mari Pusaa kertoo.

Muina arkipäivinä vilskettä sitten riittääkin, ja Pusaan mukaan kävijämäärä on kuluvan vuoden mittaan kasvanut. Usein yhden viikon aikana haetaan jo yli neljäsataa ruokakassia, kun aiemmin niitä noudettiin muutama sata kuukaudessa. Ruokakasseja jakavat kahdessa vuorossa Lyydian työvalmennettavat ja työkokeilijat, joista useilla on myös oma-kohtaista kokemusta siitä, kun rahat eivät vain riitä.

Jokaiseen Lyydian ruoka-apukassiin pyritään saamaan ainakin jonkinlaista proteiinia, leipää, jokin maitotuote, kasviksia sekä jotain makeaa. Mutta varsinkin kasviksista on pulaa, ja Pusaa on

jatkun >

RUOKASETELÄ MYÖNTÄESSÄ DIAKONIT VOIVAT KÄYDÄ AVUNTARVITSIJOIDEN KANSSA KESKUSTELUN SIITÄ, MIKSI NÄMÄ OVAT HEIKOSSA TALOUDELLISESSA ASEMASSA, JA OHJATA TARPEEN MUKAAN MUIDENKIN PALVELUJEN ÄÄREEN.

kuvat Lyydiasta Hanna-Mari Pusaa

jatkuu >

huolissaan hävikkituotteiden riittävydestä elintarvikkeiden hintojen noustessa.

- Saa nähdä, miten hävikki tulee hupenemaan ruoan kenties tästä vielä kallistuessa, ja kuinka ohkaiseksi meidän ruokakassit käyvät, hän miettii.

- Jo pari heikompa viikkoa syö pakastimet tyhjiksi.

Yhteistyössä tehokkaampaa apua

Ruoka-apu Lyydian toiminta käynnistyi alkuvuonna 2022, mutta jo ennen Lyydiaa Jyväskylän kaupunki tuki taloudellisin avustuksin ruoka-apua tarjoavia toimijoita.

- Näemme ruoka-avun tärkeänä, vaikka eihän se millään tavoin voi korvata formaalia tukea, vaan se on vain ekstraa perustoimeentulon päälle ja yksi tapa kantaa vastuuta kuntalaisten hyvinvoinnista, kaupungin kansliapäällikkö **Heli Leinonkoski** toteaa.

Pari vuotta sitten kaupungilla alettiin miettiä, voisiko toimintamallia uudistaa, jotta apua voitaisiin järjestää mahdollisimman vaikuttavasti. Kaupunki kutsui eri järjestöjen edustajia koolle, kuuli heidän näkemyksiään ja pyysi heitä antamaan konkreettisia ehdotuksia siitä, miten he haluaisivat olla mukana.

Lopulta kaupunki sai ehdotuksen vain yhdeltä toimijalta, Vaajakosken Suvannolta, joka on kristilliseltä arvopohjalta käsin toimiva, vuonna 1997 perustettu yhdistys, ja joka pyrkii työvalmennuksen ja kohtaamispaikkatoiminnan avulla auttamaan henkilöitä, jotka ovat vaarassa pudota julkisten palveluiden ulkopuolelle.

- Vaajakosken Suvannon ehdotuksessa näkyi selkeä uudistamisen tahto, joten päätimme alkaa yhteistyöhön sen kanssa, Leinonkoski sanoo.

- Yhdistys otti toiminnan suunnittelun heti hyvin omatoimisesti hoitaakseen.

Kaupunki auttoi yhdistystä Ruoka-apu Lyydian toimintatavan suunnittelussa ja sitoutui avustamaan taloudellisesti ruoka-avun järjestämistä. Tänä vuonna avustus on 120 000 euroa. Kaupunki oli myös yhteyksissä suuriin tavarantoimittajiin, kuten Lidliin, Keskimäahan ja Kescoon. Näistä kaksi ensimmäistä olivat heti halukkaita tulemaan mukaan, ja ne ovat nyt myös Ruoka-apu Lyydian ohjausryhmässä yhdessä kaupungin, seurakunnan ja Vaajakosken Suvannon kanssa. Sitten hävikkiruokaa ovat alkaneet toimittaa Lyydiaan myös Vaasan Leipomo ja Foodora.

- On tärkeää, että tähän on saatu

useita toimijoita mukaan ja että tätä tehdään yhdessä järjestöpuolen ja elinkeinoelämän kanssa, Leinonkoski painottaa.

Diakonit kartoittavat avuntarpeen

Ruoka-apu Lyydian ruoka-apukasseja saa vain ruokaseteleillä, ja niitä jakavat Jyväskylän seurakunnan diakonit.

- Haluamme antaa ruoka-avun sitä kipeimmin tarvitseville, Leinonkoski sanoo ja kertoo, että ruokaseteliä myöntäessä diakonit voivat käydä avuntarvitsijoiden kanssa keskustelun siitä, miksi nämä ovat heikossa taloudellisessa tilanteessa, ja ohjata tarpeen mukaan muidenkin palvelujen ääreen.

- Kaupungin näkökulmasta katsottuna seurakunta tekee tällä tavalla äärimmäisen tärkeää työtä.

Hänen mukaansa on kuitenkin olennaista, että ruoka-apua on mahdollista saada täysin ilmaiseksi sekä riippumatta uskonnollisesta vakauksesta. Ruokasetelin saadakseen ei esimerkiksi tarvitse olla seurakunnan jäsen, eikä setelin vastikkeeksi voi vaatia osallistumista uskonnollisiin tilaisuuksiin.

Ruoka-apu on Leinonkosken mukaan järjestettävä mahdollisimman inhimillisesti eikä hänen mielestään ole oikein, että ruokaa joutuu esi-

merkiksi jonottamaan kadulla. Monella kynnyksellä hakea ruoka-apua on korkealla.

- Otimme mallia muun muassa Tampereelta, jossa yhtenä jakelukanavana on myymälätyyppinen ratkaisu. Siellä asiakas voi valita haluamansa ja tarvitsemansa tuotteet ruokakassiinsa itse. Sellainen ratkaisu on tulossa myös Lyydiaan.

Laastari vuotavaan haavaan

Ruokaseteleillä voi käydä hakemassa ruokakassin korkeintaan joka toinen viikko, ja ne ovat voimassa pidemmän aikaa. Lyydian ruoka-apuvastaava Hanna-Mari Pusaa kertoo, että osa asiakkaista käy hakemassa ruokakassinsa säännöllisesti, mutta jotkut vain satunnaisesti silloin, kun on oikeasti iso hätä.

- Silloin esimerkiksi tukien maksut ovat myöhässä. Kohdalle on myös voinut osua sairastuminen, eikä Kelan vuosiomavastuu ole vielä tullut täyteen, jolloin jostain on vain kaivettava rahaa lääkkeisiin. Joskus tänne tulee eläkeläisiä, joiden on valittava, ostaako lääkkeet vai ruokaa, Pusaa sanoo.

- Myös keliakikkoperheet ovat usein pulassa, sillä Kela on poistanut korvattavuuksia ja keliakiatuotteet ovat kalliita. Keliakialeivät menevät kuin kuumille kiville. Tämän vuoksi

pyrimme tarjoamaan viikoittain erikoisruokakasseja keliakikoille, jos suinkin mahdollista.

Ruoka-avun asiakkailta kuulee paljon koskettavia tarinoita, ja Hanna-Mari Pusaa pitää ruoka-apua eräänlaisena laastarina vuotavan haavan päälle. Se auttaa hetkeksi, mutta ei paranna. Kun ihminen tipahtaa yhteiskunnan turvaverkon läpi, ruoka-apu ottaa kopin tai ainakin pyrkii siihen.

Hävikin pienentämistä ja auttamista

Ruoka-apua saa Lyydian hävikkiterminä lisäksi kuudesta niin sanotusta satelliittipisteestä eri puolilta kaupunkia. Lyydia on aloittanut nyt myös niin sanotun mobiili- jaon, eli se jakaa ruokakasseja suoraan kylmäautosta kahden sellaisen satelliittitoimipisteen pihassa, joissa ei ole mahdollisuutta säilyttää ruokia kylmässä. Näin pystytään takaamaan kylmäketjun toimivuus.

Ruoka-avun lahjoittajista Lidl pitää satelliittikonseptia hyvänä ja kiinnostavana, sillä sen avulla avuntarvitsijat on mahdollista löytää kattavasti eri puolilta kaupunkia ja viedä apu perille tehokkaasti. Lidlin Laukaan jakelukeskuksen logistiikapäällikkö **Toni Pigg** toteaa, että he halusivat lähteä Lyydian toimintaan

jatkuu >

Tuoretta tutkimustietoa tulossa

Ruoka-aputoiminta on nyt tutkimuksen kohteena osana Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen tutkijan **Ville Tikan** väitöskirjaa *Resurssiviisautta lautaselle: ruokajärjestelmän kiertotalouden mahdollisuudet ja sudenkuopat yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta*.

Väitöskirjan ensimmäinen osa käsittelee ruoka-aputoimintaa erityisesti hävikin vastaanottamisen näkökulmasta. Toinen osio pureutuu vaihtoehtoihin proteiinilähteisiin, ja kolmas keskittyy analysoimaan suomalaista kuluttajuutta kestävien kuluttajavalintojen kautta sekä pohtimaan julkisen vallan vaikutusmahdollisuuksia ruokajärjestelmän kiertotalouteen.

Tikka haluaa tutkimuksellaan paikata sosiaalitieteellisen kiertotaloustutkimuksen vajausta ja samalla tuottaa tietoa kiertotalouden mahdollisuuksista ja esteistä ruokapolitiikan tueksi.

Riitta Weijola / Vastavalo

PUNALAPUTETUT TUOTTEET EIVÄT VIELÄ OLE RUOAN HINTOJEN NOUSTUA ALKANEET MENNÄ PAREMMIN KAUPAKSI – TÄLLÖIN NE OLISIVATKIN POIS AVUSTUSKASSEISTA.

mukaan paitsi ohjatakseen hävikkinsä hyötykäyttöön, myös kehittääkseen auttamistoimintaa.

– Pyrimme tietysti liike-elämässä ehkäisemään hävikkiä kaikin tavoin eri prosesseissa, ennen kaikkea tilaamalla tavaraa optimaalisen määrän jakelukeskuksiin. Silti sitä väistämättä syntyy ja tällainen vaihtoehto, jossa sitä voidaan lahjoittaa eteenpäin, on kullannarvoinen. Olisi traagista, jos hävikki päätyisi biojätteeseen, hän sanoo.

Lidlin jakelukeskuksesta Lyydiaan lähtevät hävikkituotteet painottuvat tuoretuotteisiin, kuten jogurtteihin, valmisruokiin ja leikkeleisiin. Lidl on auttanut Lyydiaa myös kylmäallaslahjoituksin.

Osuuskauppa Keskimaa puolestaan toimittaa Lyydialle suurelta osin leipätuotteita, mutta jonkin verran myös esimerkiksi hedelmiä ja vihanneksia. Vaikka Keskimaaallakin pyritään hävikin minimoimiseen ennustamalla menekkiä mahdollisimman tarkasti, kulutuskysyntä ei koskaan ole tasaista eikä hävikin syntymistä voi välttää.

– Hävikkiä syntyy paitsi kysynnän vaihtelun takia, myös meidän

omasta toiminnasta johtuen esimerkiksi silloin, jos tuote putoaa lattialle ja muuttuu myyntikelvottomaksi, Keskimaan market- ja tavaratalokaupan toimialajohtaja **Vesa Kyllönen** sanoo.

Elintarvikkeiden hintojen nousun vaikutusta hävikin määrään lähitulevaisuudessa Kyllönen ei halua arvailla, mutta hän on vakuuttunut siitä, että kuluttaminen tulee polarisoitumaan entistä enemmän: hyvässä tilanteessa olevat kuluttavat jokseenkin entiseen malliin, vaikka elämisen kustannukset nousevat, mutta vähävaraiset joutuvat kamppailemaan entistä niukemman toimeentulon kanssa.

Sitä hän ei ole ainakaan vielä huomannut, että punalaputetut tuotteet olisivat alkaneet mennä paremmin kaupaksi ruoan hintojen noustua, ja olisivat siten pois avustuskasseista.

– Tuotteiden edullisimman päävalikoima ja kauppojen omat tuotemerkit ovat sen sijaan selvästi kasvattaneet menekkiä, hän toteaa.

– Mutta sitä, miten ruoan hinnan nousu vaikuttaa hävikkiin, on tässä vaiheessa todella vaikea sanoa. •

➔ KAKS tukee Ville Tikan tutkimusta.

Jenni Kokander
kirjailija ja näyttelijä

Selkeä unelma

Helmikuussa tapasin ensimmäistä kertaa Kapan. Olin matkalla Vailla vakinaista asuntoa ry:n päiväkeskukseen Vepaan.

Liukastelin paukkupakkasessa keskellä Itä-Pasilan ikuista työmaata, kun taakani kuului ilahduttavan rehellinen kannanotto vallitseviin olosuhteisiin. Ratikasta juuri noussut herrahenkilö sanoitti kiroilullaan täydellisesti, mitä sillä hetkellä itse ajattelin Helsingin kaupungin katujen kunnossapidosta. Kun tiemme kohtasivat, tajusimme, että meillä oli yhteinen päämäärä. Tien vastakkaisella puolella siintelevä Vepa.

Esittäydyimme ja ryhdyimme sitten käsikynkkää kävellen etsimään reittiä tien yli. Kun hoipuimme toisiimme tukien muhkuraisella jääkentällä, kuulin raitiovaunun äänen ja tajusin, että olemme sen reitillä. Totesin, että ”kyllä se väistää, kun se näkee meidät”.

Kapan vastaus hiljensi hölötykseni. Hän totesi olevansa näkymätön ja raitiovaunun luultavasti ajavan hänen ylitseen ellen minä olisi siinä vieressä. En tietenkään usko, että raitiovaunu olisi ajanut hänen päälleen, mutta Kapan havainto maailmasta, jossa hän elää, tuntui musertavalta.

Asunnottomuus on valtava rakenteellinen ongelma, mutta aivan aluksi pitäisi nähdä sitä kokevat ihmiset. Asunnottomuus ei ole identiteetti.

Olen jutellut päiväkeskus Vepassa ja tilapäismajoitusyksikkö Tuvalla kymmenien asunnottomien kanssa, eikä yhtään samanlaista tarinaa ole. Yhteinen nimittäjä näissä kohtaamisissa on ollut tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi.

Jos ihmiseen ja hänen elämäntilanteeseensa suhtaudutaan jatkuvasti vain ongelmana, joka pyritään piilottamaan, ei edellytyksiä oman elämän haltuun ottamiselle ole. Esimerkiksi päihtetörmään elämään pyrkivälle olisi tärkeä tulla nähdyksi kokonaisuutena ihmisenä, eikä vain tahrana tilastoissa. Asunnottomuutta ei voi siivota pois katukuvasta yrittämällä peittää todellisuutta, vaan päinvastoin näkemällä ja kohtaamalla. Oma koti on ihmisoikeuskysymys. Hätämajoitukset ja tilapäismajoituspaikat eivät saa koskaan olla ratkaisu asunnottomuuden poistamiseen, vaikka ne vastaavatkin asunnottomuutta kokevan akuuttiin tarpeeseen päästä suojaan.

Kävin eilen tilapäismajoitusyksikkö Tuvalla Kapan luona kahvilla. Hänellä on siellä oma lukittava huone. Juttelimme nyhtökaurasta, Hitchcockin Linnuista ja unelmista. Minun oli vaikea keksiä mistä muusta unelmoisin kuin matkasta jäämerelle valaita katsomaan. Kapalla oli selkeä unelma valmiina ”oma koti, johon voisi ottaa koiran”.

HILJAINEN ON KYLÄTIE - VALOT EIVÄT SILTI SAMMU

Vaikka palveluita keskitetään taajamiin, aina maaseudulla ei alistuta. Monissa kylissä ja pitäjissä on aktivoiduttu tuottamaan lähipalveluita omin voimin.

Kyläraitit hiljenevät, talot autioituvat ja viimeinen lähtijä saa sammuttaa valot. Tällaista surullista tarinaa olemme viime vuosikymmenet tottuneet kuulemaan maaseutu-Suomen kylistä ja niiden tyhjenemisestä.

- Eivät ne mitään tyhjene, yhteiskuntatieteiden tohtori ja Itä-Suomen yliopiston maaseutututkija **Mari Kattilakoski** kuitenkin lataa.

- En pysty nimeämään yhtään autioitunutta, kuollutta kylää. Ihan hirvittää huomata, kuinka poliittisessa päätöksenteossa ajatellaan maaseudun palveluita koskevien haasteiden poistuvan luontevasti kylien tyhjessä. Mutta aina on paluumuuttoa ja muuttovirtaa. Ja palvelujen järjestäminen on vain pystyttävä jotenkin ratkaisemaan.

HIRVITTÄÄ HUOMATA, KUINKA POLIITTISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA AJATELLAAN MAASEUDUN PALVELUITA KOSKEVIEN HAASTEIDEN POISTUVAN LUONTEVASTI KYLIEN TYHJETESSÄ.

Monimutkainen yhtälö

Yksi ratkaisu on maaseudun yhteisöllinen palvelutuotanto, jota Mari Kattilakoski on tutkinut väitöskirjassaan Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa, ja oikeastaan tavalla tai toisella koko työuransa ajan.

- Kiinnostuin jo yhteiskuntapolitiikan perusopintojen vaiheessa maaseutututkimuksesta ja yhteisöllisestä kansalaistoiminnasta. Olen myös työskennellyt lukuisissa eri tutkimus- ja kehittämishankkeissa näihin liittyen. Ja kun 2000-luvun taitteessa käynnistyi sote-reformikeskustelu, heräsi kiinnostukseni erityisesti maaseudun palvelutuotantoa kohtaan. Siihen sitten päätin keskittyä väitöskirjassani, joka eräällä tavoin kokoaa kymmenen vuoden tutkimustyötäni, hän kertoo.

Kattilakosken tutkimus nostaa esiin helposti piiloon jääviä maaseudun kansalaistoiminnan muotoja ja esittelee konkreettisia esimerkkejä, kuinka lähipalveluita on onnistuttu ylläpitämään ja kehittämään yhteistyössä kunnan kanssa tai jopa täysin ilman julkisen sektorin panosta.

Tutkimuksessa tarkastellaan muun muassa Pohjois-Karjalassa Ilo-

jatkuu >

KIVILAHDESSA OLENNAINEN ON OLLUT KUNNAN OTTAMA AKTIIVINEN ROOLI, KUNNAN JA KYLÄN VÄLINEN YHTEISTYÖ SEKÄ KYLÄYHTEISÖN OMA AKTIIVISUUS.

jatkuu >

Kylätalot monipalvelukeskuksina -toimintamallia sekä keskipohjanmaalaisen Eskolan kylän ratkaisua, jossa kyläläisten perustama ja omistama osakeyhtiö tuottaa muun muassa lasten päivähoitopalveluja ja ylläpitää lounasruokalaa.

Muina tapaustutkimuskohteina väitöskirjassa ovat Skattungbyn kylä Ruotsin Taalainmaalta sekä Ullavan pitäjä Kokkolasta. Niissä asukkaat ovat perustaneet palveluasuuskuntia palauttaakseen menetetyt kauppalvelut, kun yksityiset kyläkaupat ovat sulkeneet ovensa.

Näistä neljästä tapaustutkimuskohteesta Ilomantsin Kivilahti poikkeaa muista siten, että siellä kunta on ollut aloitteellinen ja aktiivinen kylän palvelujen kehittämiseksi.

- Muut kolme tutkimustapausta ovat puolestaan hyviä esimerkkejä siitä, kuinka asukkaat ovat ottaneet lähipalvelujen tuottamisen omaan haltuunsa, hän kertoo.

Kattilakoski sanoo, että molemmissa toimintatavoissa on omat hyvät ja huonot puolensa. Kylien elinvoimaisuus on monimutkainen yhtälö, johon on vaikeaa löytää yksiselitteisiä ratkaisuja.

Tärkeintä hänen mukaansa on se, ettei nojautuda vetäytymisstrategiaan vaan yritetään etsiä vuoropuhelun ja eri toimijoiden välisen yhteistyön keinoin uudenlaisia toimintatapoja ja ratkaisuja.

Kyläkoulut ja päivähoito kriittisiä palveluita

Mari Kattilakosken mukaan aktiivi-

set kylät ja pitäjät hyödyntävät varsin taitavasti erilaisia organisoitumisen ja rahoituksen muotoja lakkautettujen tai uhattujen lähipalvelujen tuottamiseksi.

Usein kimmokkeena yhteisölliseen palvelutuotantoon on ollut oman kyläkaupan, koulun tai päiväkodin lakkauttaminen.

- Ne tuntuvat olevan kriittisiä palveluita, joita kylissä ryhdytään tuottamaan itse, jos koetaan, että ne halutaan säilyttää lähellä, hän sanoo.

Hän haluaisikin kuntapäättäjien miettivän huolella, ennen kuin päätyvät lakkauttamaan kouluja, sillä kyläkoulu on erittäin vahva vetovoimatekijä ja sekä koulu että päivähoito ovat kriittisiä tekijöitä, kun lapsiperheet tekevät muuttopäätöksiä.

- Sitä paitsi kylät itsessään ovat kuntien vetovoimatekijöitä. Kylät houkuttavat.

Toisaalta hän muistuttaa myös sote-palvelujen sekä ennaltaehkäisevien ja hyvinvointia edistävien palveluiden tärkeydestä.

- Esimerkiksi koti- tai tukipalvelut ovat todella tärkeitä palveluita maaseudun ikääntyvälle väestölle. Yhteisöllisellä palvelutuotannolla paikataan ja täydennetään monissa kylissä myös näitä tarpeita.

Hyvinvointivaltio rapautuu

Vaikka Mari Kattilakoski on nähnyt paljon positiivisia esimerkkejä kansalaisyhteiskunnan aktiivisuudesta maaseudulla, hän painottaa, että hyvinvointivaltion näkökulmasta ei voi olla oikein, että palvelutuotanto säly-

tetään yksityisten kansalaisten ja yhteisöjen harteille.

Eli vaikka kansalaisyhteiskunta paikkaisikin julkisia ja yksityisiä palveluita, ja tulee varmasti tekemään sitä tulevaisuudessa entistä enemmän, se ei lähtökohtaisesti ole toivottavaa kehitystä.

- Kyllähän se kuvastaa hyvinvointivaltion rapautumista, kun kylät jäävät oman onnensa nojaan, hän toteaa.

Ongelmallista on hänen mukaansa myös kehityksen polarisoituminen.

Tarkasteltaessa yhteisöjen toimintakykyä on nähtävissä, että vahvat vahvistuvat ja heikot heikkenevät.

Esimerkiksi Pohjanmaalla yhteisöjen demografinen rakenne ja kyy yhteisölliseen palvelutuotantoon näyttäytyy hyvin erilaisena kuin Pohjois-Karjalassa.

- Pohjalainen maaseutu on yksinkertaisesti hyvin erityyppistä kuin itäsuomalainen. Esimerkiksi Ilomantsin Kivilahden kylässä on vain noin 70 asukasta ja nuorisoseuran jäsenten keski-ikä seitsemänkymmenen ikävuoden paikkeilla.

Mutta huolimatta Kivilahden melko haasteelliselta kuulostavasta demografisesta tilanteesta on sielläkin Kattilakosken mukaan saatu paljon aikaiseksi. Kylätalot monipalvelukeskuksina -toimintamallissa kylätaloilla järjestettiin esimerkiksi viikoittain kyläpalvelupäiviä, joissa vieraili tarpeen mukaan erilaisia yksityisten ja julkisten palveluiden tarjoajia, kuten fysioterapeutteja ja hierojia sekä muisti-, diabetes-, sydän- ja reumahoitajia. Tärkeä osa kyläpalvelupäiviä oli myös yhdessäolo ja kylän yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Ja vaikka kyläpalvelupäiviä ei ole hankkeen päättymisen jälkeen enää samassa laajuudessa järjestetty, jättivät ne Kattilakosken mukaan kuitenkin jälkeensä opin siitä, että yhdessä tekemällä voi saada kaikenlaista aikaiseksi.

jatkuu sivulla 36

Anja Jussila

ESKOLAN KYLÄLLÄ PANTIIN TOIMEKSI

Kun keskipohjalaisessa noin 430 asukkaan Eskolan kylässä kuultiin vuonna 2013 kyläkoulun lakkauttamispäätöksestä, kyläläiset eivät jääneet toimettomiksi. Eskola on kylä Kannuksen kaupungissa.

Jo muutama vuosi aiemmin kylällä oli hankerahan avulla alettu pohtia yhteiskunnallisen yrittämisen mahdollisuuksia kylän elinvoiman takaamiseksi ja lisäämiseksi. Koulun lakkauttamis päätöksen myötä hankkeessa ideoidut toiminnot kaivettiin esiin.

Viimeinen niitti oli kunnan päätös lakkauttaa kylän päivähoito.

- Olemme vireä teollisuuskylä, ja päivähoito- ja koulupalvelut ovat meille elintärkeitä. Niiden lakkauttaminen olisi ollut kuolinisku kylälle. Oli pakko toimia itse, Eskolan kyläpalvelu Oy:n hallintopäällikkö ja kyläyhdistyksen sihteeri **Miia Tiilikainen** kertoo.

Kyläläisten perustama osakeyhtiö osti Kannuksen kaupungilta kyläkoulun yhdellä eurolla, ja perusti sinne sekä päiväkodin että lounasruokalan. Pian Eskola-talossa pyöritettiin kotikoululainsäädännön nojalla myös koulua, johon palkattiin itse opettaja ja ostettiin koulukirjatkin.

- Kaikki tehtiin talkoovoimin, Tiilikainen sa-

noo.

Joitakin vuosia myöhemmin todettiin, että koulun pyörittäminen omin voimin kävi raskaaksi, jolloin päädyttiin eräänlaiseen etäkoulumalliin, jossa emokouluna toimi ensin Lapinjärven kunta ja sittemmin Kannuksen kaupunki.

- Mutta sekin kuvio tuli pian tiensä päähän hallinnollisten ja poliittisten kiemuroiden takia, hän toteaa.

Koulua Eskola-talolla ei siis enää ole, mutta monipuolista toimintaa muuten. Päiväkodin ja lounasruokalan lisäksi kylätalolta voi tilata esimerkiksi siivouspalveluita ja kyläläisten osakeyhtiö harjoittaa muun muassa asunnonvuokraustoimintaa. Kylällä on myös aktiivinen kesäteatteri ja muuta vapaa-ajan toimintaa.

- Kyllä meidän kylää on tultu ihmettelemään Japanista asti.

Miia Tiilikainen uskoo, että Eskolan kylällä on ollut valmius omaehtoiseen palvelutuotantoon siksikin, että maaseudulla on aina totuttu tekemään paljon itse. Sitä hän ei kuitenkaan hyväksy, että peruspalveluiden tuotanto jätetään kylien omille harteille.

- Mutta kyllä me pärjätään. Olennaista on tahdot tehdä, hän summaa. •

PIDEMPIKESTOINEN, RAKENTAVA RATKAISU KYLIEN AHDINKOON LÖYTYY AINOASTAAN VUOROPUHELUN KAUTTA.

jatkun sivulta 34

Kivilahden kylätoiminta on virkistynyt myös kylään muuttaneen perheen myötä.

- Kivilahteen muuttanut perheenäiti toimii sekä nuorisoseuran että kyläyhdistyksen puheenjohtajana ja innokkaan aktiivin johdolla kylätalolla on jälleen aktiivista toimintaa, kuten lauontailounaita, myyjäisiä ja tapahtumia, Kattilakoski kertoo.

Kivilahdessa olennaista on ollut kunnan ottama aktiivinen rooli, kunnan ja kylän välinen yhteistyö sekä kyläyhteisön oma aktiivisuus.

Kattilakosken mukaan Ilomantsi on hyvä esimerkki kylämyönteisestä kunnasta. Kunnan toiminnan kehittämistä mietitään siellä lähtökohtaisesti kylienkin näkökulmasta.

Vuoropuhelun paikka

Yksi konkreettinen keino, kuinka kunta voi pyrkiä tukemaan kyliä ja ottamaan kylien näkemykset huomioon, on kyläyhdistysten avustaminen ja kutsuminen säännöllisesti koolle.

Mari Kattilakoski sanoo, että

kunnan ja kylien vuoropuhelua ja yhteiskehittämistä tukeva kyläparlamentti on hyvin yksinkertainen malli, josta on jo vuosia puhuttu, mutta joka toisilla alueilla toimii ja toisilla valitettavasti ei.

Hän on sitä mieltä, että pidempikestoinen, rakentava ratkaisu kylien ahdinkoon löytyy ainoastaan vuoropuhelun kautta, ja siihen hän kannustaa kaikkia maaseutukuntia. Hän kehottaa myös kuntapäätäjiä ja viranhaltijoita jalkautumaan kyliin, sillä elämä voi kaukana keskustasta näyttää hyvinkin toisenlaiselta kuin taajaman läheisyydessä.

- Kyläyhteisöt ja kansalaistoimijat ovat aktiivisia ja usein hyvin innovatiivisia. Heiltä voi löytyä uusia, kustannustehokkaita ideoita tuottaa lähipalveluita. Olennaista on jaettu ymmärrys ja kehittämisen mahdollisuuksien kartoittaminen yhdessä.

Aktiiviseen vuoropuheluun pyrkiminen tulee Kattilakosken mukaan entistä tärkeämmäksi uusien hyvinvointialueiden myötä, kun päätöksenteko etääntyy entistä kauemmas

paikallistasolta, ja hyviksi koetut paikalliset käytännöt uhkaavat hukkua suuruuden alle.

- On toki hyvä, että jokin ratkaisu vihdoinkin saatiin ja sitä viedään nyt eteenpäin, ja monin paikoin leveämmät hartiat ovat varmasti paikallaan. Haasteena on kuitenkin se, miten vuoropuhelun ja yhteistyön ketju uusissa rakenteissa rakennetaan. Paikallisilla yhdistyksillä ja kunnilla on usein pitkät perinteet yhteistyöstä, mutta miten toimiva ketju rakennetaan nyt, kun kuvioon tulee mukaan myös maakunnallinen sote?

Seuraavaksi Kattilakoski aikookin todennäköisesti perehtyä tutkimuksen keinoin siihen, mikä kansalaistoiminnan nykytila ja tulevaisuus tulee olemaan maaseudulla. Hän ei suostu tyytymään usein ilmoille heitettyyn ajatukseen siitä, että kylä- ja järjestötoiminta maaseudulla hiipuu, kun nuoria ei kiinnosta.

- Esimerkiksi kyläyhdistysten määrä on ollut viime aikoina nousussa. Monesti maaseutua koskevista asioista puhutaan liian yksioikoisesti. Tarvitaan lisää tutkimusta, hän toteaa. •

➔ KAKS rahoittaa tutkimusta.

teksti | Marjatta Sihvonen kuvat | Merja Ojala

KUKA TARVITSISI TYHJÄÄ TERVEYSKESKUSTA?

Käytöstä poistuville sote-kiinteistöille etsitään uutta, kestäväää käyttöä

Taajamien ja tienvarsien maisema muuttuu palveluiden keskittyessä: entisten pankkien ja kauppojen ovet eivät enää käy eivätkä tyhjät ikkunat houkuttele uusiakaan käyttäjiä. Pian alkuperäisestä käytöstä poistetaan myös merkittävä määrä kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen tiloja. Uusia mahdollisuuksia näille kiinteistöille etsitään nyt Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitoksella.

Erikoistutkija **Ira Verma** kertoo, että sote-rakentamista on tutkittu arkkitehtuurin laitoksen SOTERA-tutkimusyksikössä jo 1980-luvulta alkaen. Viime vuosina sosiaali- ja terveyspalvelujen tilojen käytöstä poistuminen on noussut voimakkaasti esiin erityisesti pienten kuntien kanssa toteutetuissa tutkimuksissa. – Tiloista on kuitenkin puhuttu lä-

hinnä teknisen kunnan näkökulmasta, mutta ei niiden arkkitehtuurista tai tilaratkaisuista tai mihin muuhun käyttöön ne voisivat sopia, Verma huomauttaa.

Kolmasosa tiloista valmiita hyvinvointialueiden käyttöön?

Syksyllä alkavassa tutkimuksessa teralaiset etsivät ratkaisuja käytöstä

poistuvien tilojen kehittämiseen resurssiviisaasti. Tutkijat laativat arviointikehyksen, jota kunnat voivat soveltaa tilojen uusien käyttötarkoitusten suunnittelussa.

Maakuntien tilakeskuksen arvion mukaan kuntien omistuksessa on noin miljoona bruttoneliometriä sosiaali- ja terveydenhuollon tiloja. Verma selventää, että luvussa ovat

jatkun >

Kunta, ilmoita rakennus mukaan tutkimukseen

KAKS-säätiön rahoittama ja Aalto-yliopiston toteuttama tutkimus Sote käytöstä poistuvien kiinteistöjen kehittäminen resurssiviisaasti alkaa 1.9. ja päättyy 31.8.2023. Hankkeen esimerkkikohteet valitaan yhteistyössä kuntien kanssa. Jos kunnassasi on käytöstä poistuva sote-kiinteistö, jonka käytön kehittämiseen tarvitaan uutta näkemystä, ole yhteydessä tutkimuksen johtaja **Ira Vermaan** syyskuun loppuun mennessä.

jatkuen >

mukana kaikki rakenteet ja tekniset tilat, eivät vain käyttöneliöt.

– Kyse on suuresta määrästä tiloja. Osa sopii hyvinvointialueiden käyttöön. Kunnille tulee 2–3 vuoden siirtymäajalla ratkaistavaksi, mitä käytöstä poistuville tehdään.

Tarkkaa tietoa hyvinvointialueiden käyttöön siirtyvistä ja uusiokäyttöä kaipaavien tilojen määrästä ei vielä ole. Tilannekuvaa selvitetään parhaillaan.

– Omissa hankkeissamme olemme tehneet inventaariota eri sairaanhoitopiireissä ja arviomme on, että noin kolmasosa tiloista on uusia ja toimivia, kolmasosaa voidaan pienten korjausten jälkeen hyödyntää ja kolmasosa on teknisesti heikkokuntoista tai mikä tärkeintä: sijaitsevat huonosti saavutettavissa paikoissa. Syrjässä olevaa vuodeosastoa ei voi hyödyntää esimerkiksi yhteisön olohuoneena, Verma toteaa.

Myyntikin edellyttää rakennuksen potentiaalin löytymistä

Kaikille vanhoille kiinteistöille ei löydy uusia käyttömahdollisuuksia. Ira Verma ei ota kantaa siihen, onko kunnille jäämässä mustapekka käteen, vaan lähestyy tilannetta mahdollisuuksien näkökulmasta.

Tutkimussuunnitelmassa todetaan, että etenkin yhdyskuntarakenteen sisällä sijaitsevilla tiloilla on valtava potentiaali. Niiden käytön jatkaminen edistäisi niin kuntien elinvoimaa kuin kulttuuriympäristön ylläpitämistä ja avaisi monenlaisia mahdollisuuksia yrityksille ja kansalaistoiminnalle.

Käytön edellytyksenä ovat tietenkin, niin, käyttäjät.

– On tarkasteltava kunnan väestökehitystä. Suuria uudistuksia ei voida tehdä, jos ei ole nähtävissä, että kunnan asukasluku pysyy edes suunnilleen samana, Verma sanoo.

Kun resursseja eikä välttämättä osaamistakaan kiinteistöjen ylläpitoon kunnasta löydy, myynnistä etsitään usein ratkaisua. Verma huomauttaa, että myyntikin edellyttää kiinteistön potentiaalin näkemistä. Jos taas kiinteistöt jäävät omaan omistukseen, kunta voi itse päättää, miten tätä potentiaalia hyödynnetään vetovoiman lisäämiseksi.

Ylläpitokustannusten kasvaessa Verma suosittelee etsimään tilapäisiäkin ratkaisuja tilojen käytölle.

– Lyhytaikainenkin käyttö voi hyödyttää yhteisöä ja antaa aikaa pitkän tähtäimen ratkaisujen hakemiseen.

Palveluhubeja, yhteisöllistä asumista

Yksi menestyksekkäimmistä toteutuksista vanhan laitostilan uusio-ikäytössä lieene Turun historiallisen vankilan, Kakolan muuntaminen suosituksi asuntokortteliksi. Ira Verma huomauttaa, että ratkaisut ovat aina tapauskohtaisia.

– Tiedän esimerkkejä, joissa keskeisillä paikoilla sijainneita tehostetun palveluasumisen yksiköitä on muutettu vuokra-asunnoiksi. Mutta toimivuus riippuu siitä, onko alueella tarvetta vuokra-asumiseen.

Sote-rakennukset ovat arkkitehtuurin kielellä usein myös syviä eli asumisen kannalta hankalia, koska kaikkialta ei saada ikkunoita ulkoseiniin.

– Näitäkin on onnistuneesti toteutettu, rakentamalla valopiha rakennuksen keskelle on saatu ikkunoita.

Haja-asutusalueille sopivista ratkaisuista Verma mainitsee etätyötä palvelevat tilat.

– Monilta alueilta puuttuvat tehokkaat nettiyhteydet. Niitä ja muuta etätyötä tukevaa voisivat tarjota palveluhubit, joihin voisi myös ohjata kiertäviä palveluita kuten kerran viikossa paikalla olevaa kampaaja ja fysioterapeuttia. Hubit voisivat tar-

YHTEISÖLLISYYTTÄ VOITAIHIN MYÖS TOTEUTTAA SIIHEN TAIPUVISSA TILOISSA.

jota myös ikääntyneille apua digipalveluiden käytössä. Näin voitaisiin järjestää lisäarvoa jo kunnassa asuville ja uusille asukkaille, Verma kaavailee.

Yhteisöllisyyttä voitaisiin myös toteuttaa siihen taipuvissa tiloissa. SOTERAn tutkimusryhmä on selvittänyt mahdollisuuksia järjestää yhteisöllistä asumista muistisairaille, ratkaisua jossa ei vielä tarvita tehostettua palveluasumista vaan yhteisön turvaa.

– Ylipäättään yhteisöllinen asuminen houkuttelee, kun ihmiset asuvat yksin tai hoitavat läheisiään yhä enemmän kotona. Ympäristön vertaistuki auttaa jaksamaan, Verma toteaa.

Arviointikehyksestä apua suunnitteluun

Kuntien käyttöön tuleva arviointikehys auttaa tarkastelemaan rakennusten uutta käyttötarkoitusta mahdollisimman monesta näkökulmasta.

– Katsomme missä rakennus sijaitsee, ovatko rakennerratkaisut

joustavia vai tarvitaanko mittavaa korjausta. Tässä huomioidaan, ovatko esimerkiksi kaikki seinät kantavia vai onko osa osastoivia. Tarkastellaan esteettömyyttä, onko piha-alueita. On myös tärkeää, kuinka hyvin rakennus avautuu yhteiseen käyttöön ja voiko sitä avata ulospäin esimerkiksi näyttelytilaksi yhteiselle kulttuurille. Se että rakennuksen käyttötarkoitus näkyy ulospäin, on yksi vetovoimatekijä, Verma kertoo.

Arviointikehys voidaan toteuttaa esimerkiksi pisteytystaulukkona. Sen oheen tutkijat laativat esimerkkejä, miten arviointia voi erilaisissa rakennuksissa käyttää. Hankkeeseen mukaan tulevat opiskelijat tekevät myös esimerkinomaisia suunnitelmia tilojen uusiokäytöstä.

– Arviointityökalumme tarkoitus ei ole tutkia, onko rakennuksissa homevaurioita tai muita ongelmia vaan tarkastella niitä käytettävyyden kannalta, mitä lisäarvoa rakennus voi kunnalle tuoda. Resurssiviisauden näkö-

kulmasta katsomme aina sekä olemassa olevia palveluita ja tiloja. Ne ovat aina kokonaisuus, Ira Verma sanoo.

Maisema ja käyttö muuttuvat

Tutkija näkee mahdollisuuksia, joita kuntien arjessa ei välttämättä vielä nähdä. Tutkimuksessa katsotaan tilojen tulevaisuutta kestävyuden näkökulmasta, ja Ira Verma huomauttaa, että ekologisin vaihtoehto on aina uusiokäyttö, ei purkaminen ja uuden rakentaminen.

Verma kuitenkin tuntee kuntien tilanteen ja tietää, ettei purkamiseenkaan aina ole varaa.

– Hallittu purkaminen voi olla hyvä vaihtoehto etenkin haja-asutusalueella. Purkamisen voi tehdä myös osittain ja tehdä käyttötarkoitukseen sopivan laajennusosan tilalle. Keskustakiinteistöjä purettaessa kuluja tulee myös maisemoinnista, joka on tehtävä ettei taajamaan jää hylättyä aluetta, Verma pohtii.

Näin muuttuu tuttu maisemamme. Toiset rakennukset avautuvat yhteisöllisyyteen ja toisista jää pelkkä muisto. •

➔ KAKS rahoittaa tutkimusta.

teksti | Pirjo Silveri kuvat | Merja Ojala

ROHKEUS, RIPEYS JA RAIKAS ASENNE SIIVITTÄVÄT UUTEEN

Johanna Lammintakasen tie vei sairaanhoitajasta professoriksi.

Väitöskirjassaan **Johanna Lammintakanen** tutki priorisointia terveydenhuollossa. Tuskin hän arvasi, kuinka päivänpolttava aihe olisi vielä lähes kaksi vuosikymmentä myöhemmin.

Yhtä vähän 1990-luvulla valmistunut sairaanhoitaja aavisti päätyvänsä professoriksi yliopistoon.

– Olen tarttunut tilaisuuteen ja mennyt siihen suuntaan, missä on ollut mielenkiintoista tekemistä. Asiat ovat seuranneet toisiaan.

Itä-Suomen yliopiston terveyshallintotieteen professori, filosofian tohtori Johanna Lammintakanen valmistui sairaanhoitajaksi Suomen syvän talouslaman aikaan, jolloin tilanne oli täysin toisenlainen kuin nyt.

– Hoitajia kyllä oli, mutta heitä ei otettu töihin, koska ei ollut rahaa. Opintojen jatkaminen pyöri mielessä ”sitten joskus, kun ensin teen hommia sairaanhoitajana kymmenen vuotta.”

Vaihe kutistui kolmeksi vuodeksi.

– Yhteiskunnallinen keskustelu on aina kiinnostanut minua, isot raamit ja rakenteet maailmassa. Se oli varmaan syy, miksi päädyin terveyshallintotieteeseen enkä hoitotieteeseen. Onnistuin pääsemään maisteriopiskelijana mukaan isoon hankkeeseen, joka käsitteli priorisointia.

Vauhtia keskusteluun

Monimuotoinen ja moniulotteinen aihe ei tyhjentynyt graduun 1997. Tuore maisterioivalsi, että tutkittavaa riittää useista näkö-

kulmista. Halu tietää lisää ajoi jatkamaan.

Johanna Lammintakasta melkein naurattaa, kun hän katsoo taaksepäin.

– Aloittelevana tutkijana kuvittelin ratkaisevani ongelman yhdellä väitöskirjalla. Että se on sitten siinä.

Sama kysymys roikkuu edelleen ajan-kohtaisena ilmassa.

– Priorisointi ei ole muuttunut yhtään helpommaksi, pikemmin tilanne vaikeutuu koko ajan.

Väitöskirjavaiheessa kansainvälinen keskustelu kävi voimakkaana. Suomessa on jääty vähän lähtökuoppiin.

Esimerkiksi kiireettömän hoidon kriteereitä ja vastaavia käytännön työkaluja on luotu, mutta Lammintakasen mielestä varsinainen priorisointikeskustelu odottaa yhä itseään.

– Toki sitä käynnisteltiin jo 1990-luvun puolivälissä, ja yrityksiä on ollut 2000-luvullakin. Aktivoitumista on havaittavissa taas. Keväällä olimme Kuntatalolla keskustelemassa resursseista, niiden riittävydestä ja riittämättömyydestä.

Tammikuussa teema on tulossa Tieteen päivien ohjelmaan.

Priorisointi ei ole ker- taratkaisu

Väitöskirjatyössään *Health care prioritization; Evolution of the concept, research and policy process* (Terveydenhuollon priorisointi käsitteenä, tutkimuskohteena ja

jatkuu >

**PRIORISOINTI EI OLE MUUTTUNUT
YHTÄÄN HELPOMMAKSI,
PIKEMMIN TILANNE VAIKEUTUU
KOKO AJAN.**

jatkuu >

politiikkaprosessina, Kuopion yliopisto 2005) Lammintakanen määritteli, mistä terveydenhuollon priorisoinnissa on kysymys – ja mistä siinä ei ole.

Sote-uudistusta työstäville väitöskirjaan tutustuminen voisi antaa ajatteluapua.

– Välillä tulee sellainen olo, että ihmiset puhuvat samalla sanalla, mutta tarkoittavat eri asiaa. Suomessa kuvitellaan herkästi, että priorisointi tarkoittaa ainoastaan negatiivisia asioita, ja että kun tehdään jokin linjaus, asia on hoidettu.

Liittyy päätös sitten talouteen, henkilöstöön, asiakkaisiin, palveluvalikkoon tai mihin muuhun tahansa, Lammintakasen mukaan sitä täytyy pystyä arvioimaan ja tarvittaessa muuttamaan.

Priorisointi ei ole mikään kerrastapoikki-asia, vaan myös itseään korjaava prosessi.

Lammintakanen sanoo, että juuri tässä voi piillä yksi syy, miksei yleistä keskustelua ole meillä päästy täysillä käymään. Onko edes haluttu edetä pidemmälle, jos on kuviteltu, että valittu näkökulma pätee maailman tappiin?

– Priorisointi elää, muuttuu ja ottaa kiinni yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Pohdintaa pitää tehdä koko ajan.

Rohkeutta, rohkeutta

Väiteltään Johanna Lammintakanen jäi töihin yliopistoon.

Post doc -tutkijana hän jatkoi

KUKA?

Johanna Lammintakanen

IKÄ: 53

TEHTÄVÄ: terveyshallintotieteen professori Itä-Suomen yliopistossa

KOULUTUS: sairaanhoitaja, filosofian tohtori

LUOTTAMUSTEHTÄVIÄ: Julkaisufoorumin paneelin jäsen 2022–2025, KAKSin tieteellisen neuvottelukunnan jäsen 2010–2018

VIREILLÄ OLEVIA TUTKIMUKSIA: mm. etäjohtamiseen liittyvä hanke ja Hyvällä mielellä – Pohjois-Savo –hanke, seitsemän väitöskirjaohjattavaa

ASUU: Kuopiossa

HARRASTUKSET: ratsastus ja ulkoilu

priorisoinnin parissa, mutta myöhemmin post doc tutkijana hyppäsi enemmän terveydenhuollon johtamiseen.

Tutkijana nykyistä professoria kiehtovat eniten kysymykset, joissa johtaminen ja priorisointi yhdistyvät.

– Johtamistakin voi tarkastella joko poliittisena tai sellaisena perinteisenä johtamisena, jona se usein ymmärretään. Kyllä kiinnostaa, miten tammikuusta 2023 alkaen johdetaan melko massiivisia organisaatioita niin, että ne oikeasti ovat toimivia, palveluja tuottavia, ja joissa sekä työntekijät että asiakkaat voi-

vat hyvin.

Miltä nykyisen sote-johtamisen isoimmat ongelmat näyttävät? Missä on eniten korjattavaa?

– Ensinnä johtajien pitää saada johtaa. Heillä pitää olla siihen mandaatti, mikä tulee oman toiminnan kautta, mutta myös niin, että johtamisen tarpeesta ja sisällöstä on yhteinen ymmärrys.

Johtamisosaaminen on ehdottoman tärkeää, eikä se tarkoita pelkästään johtajan osaamista, vaan myös työntekijöiden. Johtajuus on vuorovaikutussuhde.

Lammintakanen kannustaa miettimään, onko organisaatiossa joh-

tajilla varmasti yhteinen näkemys, mihin ollaan menossa. Samoin hän perää uskallusta ja uudenlaista tapaa ajatella – nyt jos koskaan.

– Pitää olla rohkeutta käyttää sekä johtamisosaamista että resursseja uudella tavalla. Enemmän rohkeutta kaivataan sekä johtajilta että johdetavilta.

Mutkaton ja tuskaton tie ei ehkä ole, koska se vaatii johtamiskulttuurin muutosta ja asennemuutosta.

Tulevilla hyvinvointialueilla uudistuksen toteuttavat pitkälle samat ihmiset kuin tähän asti kunnissa, joten houkutus jatkaa entisen tapaisesti on inhimillistä – etenkin kun tiedetään, kuinka huutava pula kentällä on tekevästä käsistä.

– Tässä tilanteessa ei ole helpoin yhtälö toteuttaa uudenlaisia, erilaisia toimintamalleja ja käytäntöjä. Nyt voisi kuitenkin tehdä monia asioita toisella tavalla, ja mahdollisuutta kannattaisi käyttää hyödyksi.

Ihminen ratkaisee

Uudistuksen avainsanoja on integraatio, jonka lasketaan tuovan myös kustannussäästöjä.

Sosiaali- ja terveystalouden järjestäjän tai tuottajan tehtävänä on muodostaa asiakkaalle paketti hänen tarvitsemistaan palveluista.

Yhteensovittamisesta hyötyvät etenkin runsaasti tai monialaisesti palveluja käyttävät.

Professori Johanna Lammintakanen ja projektitutkija **Anneli Huja-la** Itä-Suomen yliopistosta antoivat muutaman vuoden takaisessa tutkimuksessaan äänen tälle keskeiselle ja haastavalle asiakasryhmälle. Tulokset tarjoavat suuntaviivoja integraation käytännön toteuttamiseen.

Paljon sote-palveluja tarvitsevat ihmiset keskiöön -raportti on paikotellen karua luettavaa.

Moni koki arkensa yksinäisenä selviytymistäisteluna. Vaikkei tilanteet aiheuttivat tunnetaakkaa, mikä uuvutti sekä asiakkaita että sote-ammattilaisia.

PITÄÄ OLLA ROHKEUTTA KÄYTTÄÄ SEKÄ JOHTAMISOSAAMISTA ETTÄ RESURSSEJA UUDELLA TAVALLA.

Miten nyt osataan rakentaa palvelut ja sijoittaa henkilöstö niin, että syntyy aiempaa parempi kokonaisuus?

Johanna Lammintakanen muistuttaa, että jostakin on uskallettava myös luopua. Hänen mukaansa prosesseja on tarkasteltava uusiksi ja entistä enemmän asiakkaan näkökulmasta.

– Joissakin asioissa olemme edelleen liian eriytyneitä, polut ovat pitkiä, mutkikkaita ja sokkeloisia. Olen esimerkiksi kuullut monta tarinaa, kun ihminen on terveysongelmansa takia joutunut käymään usealla erikoisalalla lääkärillä muutaman viikon sisällä, professori sanoo ja jatkaa.

– Jokainen marssittaa potilaan suurin piirtein samojen labrojen läpi. Samaan aikaan, kun puhumme, ettei ole resursseja, meillä on kuitenkin resursseja tehdä asioita moninkertaisesti päällekkäin.

Uudet hallintorakenteet ja rahoitusmallit ovat vasta alkusoihtoa. Lammintakasen mukaan vasta tulevaisuus näyttää, kuinka uudistuksessa on onnistuttu.

Henkilöstön ja johtajien joukossa on monenlaista väkeä; erittäin muutostalvasta, erittäin muutostalvasta rintaista ja kaikkea siltä väliltä. Erot ovat suuria.

Pelkästään rakenteita muuttamalla asiat eivät parane, koska lopputulos on aina ihmisistä kiinni.

– He eivät muutu, ellei heitä johdeta muuttamaan toimintaansa niin, että se olisi uusissa rakenteissa järkevämpää ja sujuvampaa. Siksi tarvitaan hyvää muutostalvasta. Koko henkilöstölle täytyy olla selvää, mihin ollaan menossa. Nyt luodaan isoja organisaatioita, ja aika lailla täytyy tehdä töitä, jotta näkymä saadaan kaikille.

Integraatio tarkoittaa arkista yh-

teistyötä toisten alojen ammattilaisten kanssa. Johanna Lammintakanen sanoo, että jo se vaatii vahvaa luottoa omaan osaamiseen.

– Moniammatillista työtä on mahdoton tehdä, ellei itsellä ole hyvä ammatillinen itsetunto. Tämä on paitsi yksilötason, myös työyhteisötason asia. Tsemptattavaa riittää.

Pois putkiajattelusta

Sote-alan työvoimapula ei nopeasti hellitä koulutusta tai koulutuspaikkoja lisäämällä, koska polut ovat pitkiä, ammattiryhmästä riippuen 3–6 vuotta.

– Oikeasti täytyy kiinnittää huomiota työolosuhteisiin ja työn tekemisen tapoihin, johtamiskysymyksiin ja ylipäättään työympäristöön. Pitkän päälle ei voi jatkaa niin, että potilas jumittaa päivystykseen, jatkohoitopaikat eivät vedä eikä asiakasta pystytä siirtämään seuraavaan pisteeseen.

Lammintakanen painottaa, että on pakko miettiä prosesseja ja katsoa kokonaisuutta järjestelmänäkö-

kulmasta. Maahanmuuttajien rooli kasvaa sekä yhteiskunnassa että työyhteisöissä. Samaa tahtia monikulttuuristuvat sote-palvelut.

– Selvää on, että Suomessa asuvia, muualta tulleita tarvitaan töihin. Alan vetovoima on tällä hetkellä sellainen, että kaikki kiinnostuneet kannattaa pitää hyppysissä. Vihonviimeinen ajatus on, jos ihmisten täytyy pelätä, etteivät he tarvitessaan saa apua tai hoitoa. Tai jos ikäihmiset kokevat syyllisyyttä, että he kuormittavat järjestelmää.

Koulutuksen on elettävä muutoksen mukana, mieluiten oltava hiukan edellä.

Yliopistomaailmassa, ammattikorkeakouluissa ja muillakin tasoilla on paljon keskusteltu, mitä ovat tulevaisuuden työelämän tarpeet ja vaatimukset, millaisia valmiuksia tarvitaan ja millaisia osaajia täytyy kouluttaa.

jatkuu >

EUROOPAN MUUTTOLIIKEVERKOSTO

Euroopan muuttoliikeverkoston (European Migration Network, EMN) Suomen yhteispisteen tuottamat uusimmat julkaisut:

Maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti 2021

Tämä raportti antaa yksissä kansissa kokonais-
kuvan siitä mitä kehityskulkuja maahanmuutto- ja
turvapaikka-asioissa on tapahtunut Suomessa niin
lainsäädännön kuin myös käytännön osalta vuonna
2021. Raportti sisältää myös monipuolisia tilastoja
maahanmuuton eri osa-alueilta.

Maahanmuuton tunnusluvut 2021

Tilastokatsaus Maahanmuuton tunnusluvut 2021
kokoaa yhteen laajasti Maahanmuuttoviraston,
Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Kansainvälisen
siirtolaisuusjärjestön (IOM) tilastoja maahanmuuton
ja paluuasiodien osalta.

Yhteystiedot:

Euroopan muuttoliikeverkosto,
Maahanmuuttovirasto
Puh: 0295 430 431
emn@migri.fi
www.emn.fi (Suomen kansalliset verkkosivut)
www.ec.europa.eu/emn/
(kansainväliset verkkosivut)

Julkaisut löytyvät osoitteesta:

www.emn.fi/raportit/uusimmat_raportit

Molemmista julkaisuista on saatavilla myös
ruotsin- ja englanninkieliset versiot.

Julkaisut saatavilla myös painettuina
(rajoitettu määrä). Tiedustelut sähköpostitse
osoitteeseen emn@migri.fi

jatkuvu >

On myös pyritty tunnistamaan
sellaisia osaamisalueita, joita kaikkien
sote-alalla toimivien tulee hallita.

– Viime vuosina on tapahtunut iso
liikahdus. Aiemmin meillä koulutet-
tiin ammattilaiset omissa putkissaan,
nykyään tehdään yhä enemmän moni-
alaisia opintojaksoja tai opetusta-
pahtumia, Lammintakanen kiittelee.

Terveystieteiden professori
pitää työvoimapulaa sote-uudistuk-
sen pahimpana uhkana.

– Hienoinen suunnitelma tai ra-
kennelma romahtaa, ellei ole tekijöitä.
Syntymässä on melko isoja hyvinvoin-
tiovintialueita, ja toivon niiden löy-
tävän tekemiseensä pian yhteisen
sävelen, koska haasteita riittää.

Johtamistyö oma taitolajinsa

Henkilöstön saatavuuskysymys ulot-
tuu johtajiin asti. Sosiaali- ja terve-
ydenhuollossa työskentelee paljon
johtajia, jotka eläköityvät lähitulevai-
suudessa. Saadaanko heille riittävästi
päteviä jatkajia?

– Koulutusnäkökulmasta ala kiin-
nostaa ainakin vielä. Eri asia on, mi-
ten opiskelijat aikanaan suuntautuvat
johtotehtäviin, Johanna Lamminta-
kanen sanoo.

Oma kysymyksensä on, hakeutu-
vatko parhaat voimat johtajiksi.

– Johtamisessa tarvitaan oman-
laistaan asiantuntijuutta. Lääkärin
kliinistä asiantuntemusta tai sub-
stanssin hallintaa saatetaan heh-
kuttaa, mutta jos lääkäri siirtyy
johtajaksi, substanssi ei enää ole lää-
kärityö vaan johtamistyö. Ne ovat
kaksi eri asiaa.

Sote-alan perustyössä, johtamis-
työssä ja asiantuntijatyössä muodol-
lista koulutusta täydentää työpaikalla
oppiminen.

Epämuodollisten tukirakentei-
den, kuten vertaistuen, mentoroinnin
tai vastaavien mekanismien on oltava
yhteisön käytettävissä.

– Kyse on ammasteista ja asiantun-
tijuusaloista, joilla kokemus opettaa.
Monta kertaa tositilanteessa pystyy

testaamaan, miten jokin oppi toimii
tai ei toimi.

Tohtori unelmatyössään

Professorina Johanna Lammintaka-
nen kokee olevansa unelmatyössään.
Päivät ovat erilaisia ja vaihtelevia.

– Saan sopivasti opettaa ja ohjata
ihmisiä. Käyn mielelläni keskustelu-
ja aloittelevien ja vähän pidemmäl-
lä olevien tutkijoiden kanssa, ja vien
heidän hankkeitaan eteenpäin. Saan
tehdä tutkimusta aiheista, joista olen
kiinnostunut.

Lisänä on yhteiskunnallisia ja tie-
teellisiä asiantuntijatehtäviä. Kaikis-
ta näistä syntyy hyvä cocktail.

– Olin pitkään sosiaali- ja terve-
ysjohtamisen laitoksen johtajana,
mutta viime vuodenvaihteessa heit-
täydyin professorin työhön. Mukavaa
muutosta tämäkin – ei uraudu, kun
työtehtäviä voi vaihtaa. •

➔ KAKS rahoitti väitöstutkimusta.

TUTKIMUSMATKA JOHTAVIEN VIRANHALTIJOIDEN TYÖHÖN

Millaista on valmistella esityksiä kunnallisen päätöksenteon pohjaksi?

Varsin näkymättömästä työstä on tulossa uutta, tutkittua tietoa.

Väitöskirjatutkija **Jenni Sipilä** tarttui kunnallishallinnon kannalta kriittisen tärkeään aiheeseen, josta ei juuri ole aiempaa tutkimustietoa. Hän tutkii viranhaltijoiden valmistelutyötä, johon kaikki kunnallinen päätöksenteko perustuu.

Maskun kunnan talous- ja henkilöstöjohtajana työskentelevä Sipilä on toiminut aiemmin myös hallintojohtajana.

Työnsä kautta hän tietää, miten keskeinen merkitys kuntien päätöksenteossa on hyvällä viranhaltijavalmistelulla ja -esittelyllä.

Kun puhutaan kuntademokratias-

ta, tutkijoiden katse kääntyy useimmiten luottamushenkilöihin ja heidän näkemyksiinsä päätöksenteosta.

Jenni Sipilä kertoo vuosien ajan keskustelleensa kollegoidensa kanssa päätöksentekoon liittyvästä valmistelusta; sen haasteista ja mahdollisuuksista.

- Tutkimuksessani selvitän, millaisena kuntien johtavat viranhaltijat kokevat roolinsa demokraattisen päätöksenteon valmistelijoina, ja millaisena he kokevat strategian merkityksen kunnan päätöksenteossa ja sen valmistelussa, Sipilä tiivistää tutkimusaiheensa.

- Selvitän siis viranhaltijoiden valmistelutyöhön sekä heidän työ-

motivaatioonsa liittyviä erilaisia positiivisia ja negatiivisia tuntemuksia, Sipilä jatkaa.

Tutkimusaineisto on ainutlaatuinen: Jenni Sipilä lähetti Webropol-kyselyn kuntien johtaville viranhaltijoille. Erityislaatuinen aineistosta tekee se, että kyselyn saaneiden joukossa eivät ole ainoastaan keskuhallinnon johtavat viranhaltijat vaan valmistelua suorittavat viranhaltijat käytännössä kaikilta kunnan toimialoilta kuten esimerkiksi sivistystoimesta tai elinkeinotoimesta. Näin tutkimus kattaa myös lautakuntien päätöksentekoa valmistelevien viranhaltijoiden näkemyksen.

Vastauksia kertyi 350, mikä antaa

tutkijalle hyvän pohjan johtopäätöksille, joita hän aikanaan tekee.

Jenni Sipilä selvittää tutkimuksessaan myös sitä, käytetäänkö viranhaltijoiden työpanosta heidän omasta mielestään tehokkaasti.

- Haluan vastauksen siihen kysymykseen, palveleeko viranhaltijoiden valmistelutyö aidosti kuntastrategian tavoitteita. Tutkimukseni kautta pyrin muodostamaan kuvan päätöksentekoon liittyvän valmistelun vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Tavoite on tietenkin, että tutkimukseni antaisi käytännön eväitä päätöksentekoprosessin kehittämiseksi.

Jenni Sipilän puheesta kuuluu arkisen kuntatyön luja tuntemus. Hän tunnistaa kunnalliseen päätöksentekoon liittyvät ajoittaiset ristiriidat ja konfliktit, erilaiset tulokulmat moniin kysymyksiin päättäjien ja viranhaltijoiden välillä.

- Tämä aihe kiinnostaa minua, koska mielestäni kunta-ala tarvitsee tutkittua tietoa viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden yhteistyön parantamiseksi ja päätöksenteon kehittämiseksi.

Sipilä toivoo pystyvänsä tutkimuksen avulla luomaan työkaluja, jotka auttavat kuntien poliittista johtoa ymmärtämään paremmin viranhaltijoiden työtä ja käyttämään heidän työpanostaan entistä taitavammin.

Hän ennakoii, että tutkimustulokset antavat johtaville viranhaltijoille mahdollisuuden reflektoida omia ajatuksiaan ja työtapojaan sekä kehittää työskentelyään.

- Toivottavasti samalla johtavien viranhaltijoiden työhyvinvointi- ja motivaatio lisääntyvät.

Jenni Sipilä työstää väitöstutkimustaan Turun yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa valtio-opin oppiaineeseen. Hän arvioi väitöstutkimuksensa valmistuvan vuonna 2024.

Jenni Sipilää ja hänen tutkimuksensa etenemistä voit seurata Twitterissä [@sipila_jenni](#)

➔ KAKS on tukenut tutkimusta.

SAA VEROTTA, MUTTEI KOROTTA

KAKSille tutkimuksen toteutti Kantar TNS Oy. Aineisto on koottu Gallup Kanavalla 3.-9.6.2022. Haastatteluja tehtiin yhteensä 1 034. Vastaajat edustavat 18-79 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Tulosten virhemarginaali on koko aineiston tasolla suurimmillaan vajaat kolme prosenttiyksikköä suuntaansa.

langoilta napattua

@mrsseppala

Miksi mä en saa olla tämän osaston piällysmiäs?!?! Ei hyvää päivää!! En pysty lopettamaan nauramista.

@lasleh

Sote-uudistuksen rahoituksen perustana on laskelma, jossa terveydenhuollossa oletetaan työskentelevän halpaa työvoimaa, joka kutsumusperusteisesti hoitaa potilaita. On vaikea uskoa, että uudistus ratkaisee päivystysten ruuhkien haasteita. #sote @uusisuomi

@TomasSjoblom

Olen ollut nyt Kelan viestinnässä töissä reilu 3kk. Koko ajan vahvistuu tunne, että merkityksellisin antini olisi rohkaista Kelan johtajat ja tutkijat/asiantuntijat viestimään rohkeammin näkemyksistään sosiaaliturvan kehittämisestä. #UusiDuuni #viestintä @KelaFpa @Kelantutkimus

@Pekkalsotalus

Sihteerien katoamisesta työelämästä kirjoittaa @uutisaaltonen uudessa @talouselama'ssä. Kun yllilääkärit, rehtorit ja pomot on laitettu tekemään nekin hommat, niin he uupuvat ja hommat valuvat alaspäin. Lopulta kaikki ovat tehottomia sihteerejä. Tämä pätee myös yliopistoihin.

@waapol

Uusi tutkimuksemme: Ehdokkaat ottavat yhä enemmän huomioon lapset vaalilupauksissaan. Mutta konkreettiset ehdotukset lasten hyvinvoinnin parantamiseksi ovat harvinaisia.

journals.sagepub.com
Election promises on
children's wellbeing and...

Polemiikin tweetit löydät: @Polemiikkilehti
@Saatio_KAKS